

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
VALSTSTIESĪBU ZINĀTŅU KATEDRA

ULTRA VIRES DOKTRĪNA KONSTITUCIONĀLAJĀ TIESVEDĪBĀ

BAKALaura DARBS

Autore: **Kristiāna Viļuma**

Studenta apliecības Nr.: kv11087

Darba vadītāja: asoc., prof., Dr. iur. Anita Rodiņa

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbā aplūkota *ultra vires* doktrīna konstitucionālajā tiesvedībā, kura kā tiesību institūts nav plaši pētītā, bet tiek bieži lietota konstitucionālās tiesas spriedumos, skatot tiesību normu atbilstību augstāk stāvošam tiesību aktam.

Darba mērķis ir apzināt *ultra vires* doktrīnas realizēšanas nosacījumus konstitucionālajā tiesvedībā. Lai to sasniegtu, autore pētīs *ultra vires* doktrīnas saturu un izpratni, tās dažādību, analizēs tiesību aktos noteiktās kompetences sadalījumu un tās pārkāpšanu, kā arī salīdzinās ārvalstu konstitucionālo tiesu praksi *ultra vires* doktrīnas attīstībā.

Darbā iegūtie rezultāti: autore piedāvā kritērijus, pēc kuriem klasificēt *ultra vires* doktrīnas iedalījumu pēc pārkāpuma rakstura, kā arī izvirza dažādus priekšlikumus iespējamiem *ultra vires* doktrīnas piemērošanas uzlabojumiem Satversmes tiesas darbībā.

Atslēgas vārdi: *ultra vires* doktrīna, Satversmes tiesa, konstitūcija, konstitucionālā kontrole, deleģētā likumdošana, pilnvaru pārkāpšana.

ABSTRACT

The Bachelor's thesis discusses *ultra vires* doctrine in the constitutional proceedings. Doctrine as a legal concept itself hasn't been extensively studied in the Latvian constitutional system, but it is often applied to the constitutional proceedings when examining acts with a superior law.

The objective of the theses is to identify provisions for implementing the *ultra vires* doctrine in the constitutional proceedings. To reach the aim author will research *ultra vires* doctrine's concept and status, the diversity of the *ultra vires* doctrine, normative terms of reference and breach of these terms as well as compare it with *ultra vires* doctrine development in foreign constitutional proceedings.

The results of the research: the author offers criteria for classification of *ultra vires* doctrine by the nature of the infringement, as well as provides the solutions to improve the applications of *ultra vires* doctrine in the constitutional proceedings.

Key words: *ultra vires* doctrine, Constitutional court (*Satversmes tiesa*), constitution, constitutional control, delegated legislation, breach of conferred powers.

SATURS

IEVADS.....	5
1. ULTRA VIRES DOKTRĪNAS SATURS UN IZPRATNE.....	7
1.1. <i>Ultra vires</i> doktrīnas vēsturiskā attīstība.....	8
1.2. <i>Ultra vires</i> doktrīnas satura skaidrojums.....	11
1.2.1. <i>Ultra vires</i> un varas dalīšanas princips.....	12
1.2.2. <i>Ultra vires</i> dažādība.....	14
2. TIESĪBU AKTOS NOTEIKTĀS KOMPETENCES SADALĪJUMS UN TĀS PĀRKĀPŠANA.....	20
2.1. Ministru kabineta tiesību aktos noteiktā kompetence.....	21
2.1.1. Satversmē tieši noteiktā Ministru kabineta kompetence.....	21
2.1.2. No Satversmes sistēmas izrietošā Ministru kabineta kompetence.....	22
2.2. Pašvaldību tiesību aktos noteiktā kompetence.....	28
3. <i>ULTRA VIRES</i> DOKTRĪNA ĀRVALSTU KONSTITUCIONĀLAJĀ TIESVEDĪBĀ....	31
3.1. Vācija.....	32
3.2. Polija.....	35
3.3. Lietuva.....	37
KOPSAVILKUMS.....	39
IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS.....	41
Literatūra	
Normatīvie akti	
Juridiskās prakses materiāli	

IEVADS

Ultra vires doktrīna Latvijas konstitucionālajā tiesvedībā kā tiesību institūts nav plaši skaidrots un analizēts, tomēr tā piemērošana ir tikusi realizēta jau ar pirmajiem Satversmes tiesas spriedumiem.¹ Doktrīnai piemīt nozīmīga loma gan valsts nacionālo tiesību normu hierarhijas ievērošanā, gan Eiropas Savienības dalībvalstu konstitucionālās identitātes noteikšanā. Šobrīd Satversmes tiesas praksē nav noteikti atsevišķi šīs doktrīnas piemērošanas kritēriji, tāpēc bez attiecīgas tiesu prakses analīzes, nav iespējams pilnīgi izprast *ultra vires* doktrīnas realizēšanas tiesiskos pamatus.

Pēc autores domām, ir aktuāli izpētīt *ultra vires* doktrīnas piemērošanas regulējumu, jo konkrētais tiesību institūts skar Satversmē iedibinātos tiesību principus, kuru aizskaršana var būtiski ietekmēt demokrātiskas valsts pastāvēšanas iekārtu. Savukārt kopš Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā, tiek bieži diskutēts par Latvijas un citu dalībvalstu konstitucionālās identitātes saglabāšanu. Doktrīnas izpratne ļauj analizēt būtiskus jautājumus, kuri skar Eiropas Savienības un to dalībvalstu tiesību aktu saskaņošanas robežas, veicinot valstu konstitucionālās identitātes saglabāšanu. Salīdzinot ārvalstu konstitucionālo tiesu praksi, autore īpašu uzmanību pievērš konstitucionālo tiesu izpratnei par *ultra vires* doktrīnas piemērošanu jautājumos par Eiropas Savienības tiesību aktu atbilstību dalībvalstu konstitūcijām.

Bakalaura darba mērķis ir noskaidrot *ultra vires* doktrīnas realizēšanas nosacījumus, lai noteiktu atsevišķus piemērošanas kritērijus katram no pilnvaru pārkāpuma veidiem.

Izvirzītā mērķa sasniegšanai īstenojami šādi darba uzdevumi: pirmkārt, apkopot un analizēt informāciju par *ultra vires* doktrīnas saturu un vēsturisko attīstību. Otrkārt, aplūkot Latvijā pastāvošo normatīvo aktu regulējumu kā doktrīnas piemērošanas tiesisko pamatu. Treškārt, izvērtēt Satversmes tiesas praksi šīs doktrīnas realizēšanā un piedāvāt risinājumus doktrīnas piemērošanas uzlabojumiem konstitucionālajā tiesvedībā, tādā veidā veicinot tiesību institūta iespējamās attīstības virzienus.

Darbā tiks izmantotas šādas zinātniski pētnieciskās metodes: vēsturiskā, analītiskā un salīdzinošā metode. Vēsturiskā metode ir pielietota, noskaidrojot *ultra vires* doktrīnas vēsturisko attīstību gan kontinentālās Eiropas, gan Anglosakšu tiesību lokos. Analītiskā metode ir izmantota, pētot doktrīnas realizēšanu Latvijas konstitucionālajā tiesvedībā, balstoties uz tiesību aktos noteikto deleģētās likumdošanas pilnvarojumu. Tiesību normu saturs tiek noskaidrots, izmantojot tiesību normu iztulkošanas metodes. Ar salīdzinošās

¹Latvijas Republikas Satversmes tiesas 1998.gada 10.jūnija spriedums lietā Nr. 04-03(98) Pieejams: [www.satv.tiesa.gov.lv/upload/04-03\(98\)](http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/04-03(98)) [2015.gada 20.aprīlis]

metodes palīdzību tiks aplūkota *ultra vires* doktrīnas piemērošana ārvalstu konstitucionālajā tiesvedībā un veikts salīdzinājums ar Latvijas Republikas Satversmes tiesas praksi, meklējot iespējamus risinājumus doktrīnas attīstībai.

Darbā tiks analizēta *ultra vires* doktrīna konstitucionālajā tiesvedībā. Darbs sastāv no ievada un trīs nodaļām ar vairākām to apakšnodaļām, tuvāk analizējot katru no tiesību doktrīnas juridiskajiem aspektiem, kopsavilkuma un izmantoto avotu saraksta. Pirmā nodaļā tiek pētīta *ultra vires* doktrīnas vēsturiskā attīstība un tās saturiskā izpratne, otrā nodaļa sniedz ieskatu doktrīnas piemērošanas tiesiskajam pamatam, bet trešā nodaļā tiek salīdzināta ārvalstu konstitucionālo tiesu prakse *ultra vires* doktrīnas piemērošanā.

Darbā kā avoti tiks izmantotas ar šo tematu saistītās latviešu un ārvalstu autoru grāmatas, kā arī dažādas publikācijas. Kā galvenie avoti tiks izmantoti gan Satversmes tiesas prakses materiāli, gan ārvalstu konstitucionālo tiesu nolēmumi. Normatīvo aktu regulējums tiks analizēts, lai salīdzinātu *ultra vires* doktrīnas dažādību pēc pārkāpto kompetenču rakstura.

1. *ULTRA VIRES* DOKTRĪNAS SATURS UN IZPRATNE

Konstitūcija ir valsts pamatlikums, kas iedibina svarīgākos sabiedriskās kārtības un valdīšanas principus, cilvēka un pilsoņa tiesiskā statusa pamatus, varas avotu, valsts uzbūvi un valdīšanas formu. Šo iemeslu dēļ konstitūcijai piemīt augstākais juridiskais spēks, un tā ir likumdošanas bāze.² Lai sekmīgi aizsargātu suverēnam piešķirto varu un īstenotu konstitūcijā noteiktās tiesības un pienākumus, ir nepieciešams nodrošināt augstākā tiesību akta uzraudzību attiecībā pret zemāk stāvošām tiesību normām. Konstitucionālo kontroli valstī īsteno konstitucionālā tiesa, Latvijā tā ir Satversmes tiesa, kas izskata lietas par normatīvo aktu atbilstību Satversmei.³ Latvijas Republikas Satversmes 2.pantā ir noteikts, ka „Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai”. Demokrātiskas valsts princips nosaka, ka tauta pieņem konstitūciju un līdz ar to veido politisko vidi, īstenojot savu suverēno jeb augstāko varu. Ž. Bodēns ir formulējis suverenitāti ar trīs kritērijiem: 1) tā piemīt tikai valstij kā neatņemama augstākās varas īpašība; 2) tā ir neierobežota; 3) tā ir nedalāma.⁴ Pārkāpjot konstitūcijā noteikto suverēno varu, tiek realizēta *ultra vires* doktrīna.

Ultra vires doktrīna kā viens no nozīmīgākajiem konstitucionālo tiesību jēdzieniem nosaka likumdevēja noteikto pilnvaru pārkāpšanu, izdodot tiesību aktu, kurš ir pretējs augstāka juridiskā spēka normatīvajam aktam – Satversmei. Doktrīna savu nozīmību iegūst, pirmkārt, ar Satversmes 85. pantā noteikto tiesību institūta piemērošanas tiesisko pamatu, kur Satversmes tiesa noteiktās kompetences ietvaros var noteikt konkrēto normatīvo aktu par *ultra vires* līdz ar to neatbilstošu Satversmei. Otrkārt, *ultra vires* doktrīna izriet no likumdevēja jēgas un būtības, tiesiskas valsts un parlamenta suverenitātes ierobežošanas principiem, kā arī varas dalīšanas principa. Ja likumdevējvara un izpildvara īsteno tuvas funkcijas neņemot vērā valsts konstitūciju, suverēna vara tiktu apšaubīta.

Turpmākajā nodaļā autore aplūkos *ultra vires* doktrīnas vēsturisko attīstību un tās jēdzienisko izpratni un lomu demokrātiskas valsts tiesību sistēmā. To starpā tiks apskatīti normatīvie akti, kuri nosaka kompetences sadalījumu starp likumdevēju un izpildvaru, tuvāk izpētot *ultra vires* doktrīnas un konstitucionālās varas dalīšanas principa saskarsmes robežas.

² Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004, 33.lpp.

³ Satversmes tiesas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. 14. jūnijs, Nr. 103., 16.pants: Satversmes tiesa izskata lietas par: 1) likuma atbilstību Satversmei; 2) Latvijas parakstīto vai noslēgto starptautisko līgumu (arī līdz attiecīgo līgumu apstiprināšanai Saeimā) atbilstību Satversmei; 3) citu normatīvo aktu vai to daļu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām (aktiem); 4) citu Saeimas, Ministru kabineta, Valsts prezidenta, Saeimas priekšsēdētāja un Ministru prezidenta aktu, izņemot administratīvos aktus, atbilstību likumam; 5) tāda rīkojuma atbilstību likumam, ar kuru Ministru kabineta pilnvarotais ministrs ir apturējis pašvaldības domes pieņemto lēmumu; 6) Latvijas nacionālo tiesību normu atbilstību tiem Latvijas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem, kuri nav pretrunā ar Satversmi.

⁴ Turpat. 83.lpp.

1.1. *Ultra vires* doktrīnas vēsturiskā attīstība

Ultra vires no latīņu valodas tulkojumā nozīmē „pārsniedzot pilnvaras” vai „ārpus pilnvarām”⁵. *Ultra vires* doktrīnas vēsturiskā attīstībā ir skatāma gan vispārīgi, gan tieši no konstitucionālo tiesību viedokļa. Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesnese Aija Branta uzskata, ka sākotnēji *ultra vires* doktrīna parādījās korporāciju tiesībās un apzīmēja korporāciju darbību, kas neatbilda tās statūtiem.⁶ Tomēr *ultra vires* doktrīna kā daļa no tiesai piešķirtajām tiesībām atzīt tiesību aktu par neatbilstošu zemāk stāvošam tiesību aktam attīstījās ASV. Ar spriedumu lietā *V. Marbury v. J. Madison*⁷ tika noteikts, ka tiesām ir dotas pilnvaras veikt konstitucionālo kontroli – apšaubīt likuma atbilstību konstitūcijai. Galvenās iezīmes šim kontroles veidam ir tā tiesas pilnvaru decentralizācija – jautājumu izskatīšana par kāda tiesību akta atbilstību konstitūcijai netiek ierobežota ar vienai tiesu institūcijai piešķirtajām tiesībām.⁸ ASV modelim konstitucionālā kontrole tiek veikta tiesvedības procesa gaitā – ar konkrēta strīda pastāvēšanu starp tiesību subjektiem, turpretī Eiropā konstitucionālo kontroli veic speciāli izveidota institūcijai, kurai vienīgi ir tiesības pasludināt tiesību aktu par *ultra vires*.⁹ ASV decentralizētais konstitucionālās kontroles modelis vēsturiski ir attīstījies Argentīnā, Austrālijā, Kanādā, Indijā un Japānā. Atšķirība ir nosakāma pēc konstitucionālās kontroles īstenotāja - vai tā ir speciāli veidota institūcijai, vai kontrole tiek veikta tiesvedības procesa gaitā vispārējās jurisdikcijas tiesās.

Lielbritānijā, ņemot vērā tās parlamentārās monarhijas uzbūvi, parlamentam ir augstākā vara – tiesu varai nav dotas pilnvaras pasludināt par spēkā neesošiem parlamenta pieņemtos likumus, kuri var būt pretrunā ar konstitūciju.¹⁰ Tomēr *ultra vires* doktrīna anglosakšu tiesībās ir tikusi attīstīta ar Lordu palātas spriedumu lietā *Ashbury Railway Carriage and Iron Company Ltd. v. Riche*.¹¹ Doktrīna tika lietota korporatīvo tiesību nozarē un noteica, ka sabiedrības valdei vai pilnvarotajām personām līdzīgi kā mūsdienās bija nepieciešams ievērot tās statūtos noteiktās tiesības un pienākumus. Jebkuras darbības, kuras tika veiktas ārpus

⁵ Branta A. *Ultra vires* principa izpratne un tā piemērošana Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumos. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/Branta_ultra_vires_07_09_2007.pdf [2015.gada 4.maijs]

⁶ [b.a]. *Ultra vires* doktrīna konstitucionālo tiesu praksē. Lietas ierosināšana Satversmes tiesā. Satversmes tiesas 2007.gada materiālu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 66.lpp.

⁷ ASV Augstākās tiesas spriedums lietā: Nr. 5 U.S. 137 (Cranch). Pieejams: <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=5&invol=137> [2015.gada 1.maijs]

⁸ Rosenfeld M., Sajó A. *The Oxford handbook of comparative constitutional law*. Oxford, U.K.: Oxford University Press, 2012, p.570.

⁹ Sweet A.S. *Why Europe Rejected American Judicial Review – and Why it May Not Matter*. Yale Law School Faculty Scholarship Series. 1-1-2003, 2003.

¹⁰ Turpat. 570.lpp.

¹¹ Lordu palātas spriedums lietā: Nr. 1874-75 L.R. 7 H.L. 653 *Ashbury Railway Carriage and Iron Company Ltd. v. Riche*. Pieejams: <http://oxcheps.new.ox.ac.uk/new/casebook/cases/Cases%20Chapter%205/Ashbury%20Railway%20Carriage%20Co%20v%20Riche.doc> [2015.gada 1.maijs]

statūtos noteiktā pilnvarojuma tika uzskatītas par *ultra vires* darbībām jeb darbībām ārpus noteiktā pilnvarojuma, un tās tika uzskatītas par pretiesiskām. Minētajā lietā pastāvēja strīds par uzņēmuma Ashbury Railway Carriage and Iron Company pilnvarām izsniegt aizdevumu Riche. Kompānijas statūtos tika noteikts, ka jebkuras darbības ārpus noteiktajām statūtos ir jāapstiprina speciālas rezolūcijas veida. Aizdevums Riche tika izsniegts bez rezolūcijas, un Lordu palāta atzina to par *ultra vires*. Šis Lordu palātas spriedums bija zīmīgs, jo iedzīvinātā *ultra vires* doktrīna privāttiesībās tika pārņemta Administratīvajās tiesībās ar mērķi tiesām noteikt izpildvaras rīcību par „ārpus pilnvarām”, neaizskarot parlamenta suverenitātes vai varas dalīšanas principus.¹²

Lielbritānijā *ultra vires* tiek attiecināts uz tādiem Kroņa (t.i., izpildvaras) aktiem, kas ir pretrunā ar Parlamenta pieņemtiem statūtiem (likumiem).¹³ Pēc Lielbritānijas tiesību zinātnieku izteiktā viedokļa „tiesnesim, kurš pieņemot lēmumu par tiesību akta atdzīšanu par *ultra vires*, nevar atsaukties uz rakstītu konstitūciju, ir jāspēj demonstrēt pārliecību savā teiktajā, ka viņš īsteno parlamenta nodotās pilnvaras”.¹⁴ Ir secināms, ka *ultra vires* doktrīna publiskajās tiesībās ir tiesību institūts, kurš savu leģitimitāti tiešā veidā iegūst, atsaucoties uz valsts augstāko tiesību aktu normatīvo aktu hierarhijā. Pēc Lielbritānijas tiesību zinātnieku teiktā „Tiesas *ultra vires* doktrīnu var interpretēt kā vien vēlas, atrodot neatbilstības parlamenta Statūtos. Tas ļauj „izstiept” *ultra vires* doktrīnas jēdzienu, tādā veidā nosakot tiesai plašākas pilnvaras. Tomēr šāda *ultra vires* doktrīnas vēsturiskā attīstība nav pielīdzināma Eiropas vai ASV konstitucionālās kontroles modeļiem. Lielbritānijā tiesības atzīt likuma neatbilstību konstitūcijai piemīt tikai parlamentam, izņemot gadījumus, kad Lielbritānijas tiesa var noteikt likuma neatbilstību Eiropas Cilvēktiesību konvencijai, balstoties uz 1998.gada izdoto Cilvēktiesību Aktu.¹⁵

Apskatot *ultra vires* doktrīnas vēsturisko attīstību konstitucionālajā tiesvedībā, ir saprotams, ka vēsturiski konstitucionālā jurisdikcija, kura realizē *ultra vires* doktrīnu, kļūva iespējama, kad iezīmējās atkāpšanās no likumdevēja pārākuma principa. Likumdevēja pārākuma princips izpaužas monarhistiskās valstīs, kur valdniekam ir tiesības likumu izdot, kontrolēt un atcelt. Pie šāda valsts modeļa *ultra vires* doktrīna nevar attīstīties, jo nepastāv neatkarīga valsts institūcija, kura objektīvi spētu skatīt normatīvo aktu atbilstību augstāk stāvošajam tiesību aktam.

¹² S.A. de Smith. *Judicial review of Administrative Action* 4th ed. London: Stevens 1980.

¹³ [b.a]. *Ultra vires* doktrīna konstitucionālo tiesu praksē. Lietas ierosināšana Satversmes tiesā. Satversmes tiesas 2007.gada materiālu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 66.lpp.

¹⁴ H.W.R. Wade & C.F. Forsyth. *Administrative Law* 10th ed. Oxford: Oxford University Press, 2009, p.31

¹⁵ Rosenfeld M., Sajó A. *The Oxford handbook of comparative constitutional law*. Oxford, U.K.: Oxford University Press, 2012, p.570.

Latvijā Eiropas konstitucionālās kontroles modelis tika ieviests tikai pēc 1996.gada 5.jūnija ar Satversmes tiesu kā konstitucionālās jurisdikcijas īstenotāju. Satversmes Sapulcē un tā laika konstitucionālās kontroles jēdziena izpratnē pastāvēja viedoklis, ka nepastāv tāda vara, kas pastāvētu augstāk par likumdošanas varu.¹⁶ Tomēr konstitucionālo tiesību teorijā atzīts: ja konstitūcijā ar skaidru normu tiesnesim nav atņemtas tiesības pārbaudīt likumu atbilstību konstitūcijai vai šīs tiesības nodotas citam valsts varas orgānam, tiesneša amats un pienākumi liek tam pārbaudīt likumu konstitucionalitāti.¹⁷ Lai arī speciāla Valsts tiesa Latvijā netika izveidota, konstitucionālās kontroles realizēšanu varēja novērot Senāta praksē, kurš izskatāmās konkrētās lietas ietvaros ir lēmis arī par izpildvaras tiesību aktu – pagaidu rīkojumu – spēkā esamību.¹⁸ Nosakot Ministru kabineta kompetenci atbilstoši pagaidu Satversmes un 1919.gada 16.jūlija likumam „Par Ministru kabineta tiesību izdot pagaidu rīkojumus”, Senāts aizsāka *ultra vires* doktrīnas attīstību.¹⁹ Latvijas konstitucionālās tiesas praksē *ultra vires* doktrīna tika plašāk skaidrota tikai 2014.gada 12.decembra spriedumā lietā Nr. 2013-21-03²⁰, bet skatot *ultra vires* doktrīnas jēdzienisko izpratni plašāk un izprotot tās nozīmi likumdošanas un izpildvaras funkciju tiesiskuma nodrošināšanai demokrātiskā republikā, Satversmes tiesa *ultra vires* doktrīnu attīstīja jau 1998.gada 10.jūnijā vienā no saviem pirmajiem spriedumiem lietā Nr.04-03(98).²¹ Savos spriedumos Satversmes tiesa pielieto kontinuitāti gan tiesību zinātnes, gan tiesību prakses izpratnē, skaidrojot minētos Latvijas Senāta spriedumus un turpinot tajos iedibinātos tiesību principus.

¹⁶ Latvijas Satversmes sapulces stenogrammas izvilkums 1920-1922. Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana. IV sesijas 11.sēdes 12.20.1921. stenogramma. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2006, 250.lpp.

¹⁷ Schmitt C. Constitutional Theory. Durham and London: Duke University Press, 2008, p. 230.

¹⁸ Pleps J. Satversmes iztulkošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2012, 120.lpp.

¹⁹ Senāta Administratīvā departamenta 1920. gada 21. oktobra spriedums Nr. 23. Latvijas Senāta spriedumi (1918 – 1940). 2. sējums. Senāta Administratīvā departamenta spriedumi (1920 – 1925). Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, Senatora Augusta Lēbera fonds, 1997, 445. lpp.; Senāta Administratīvā departamenta 1921. gada 26. janvāra spriedums Nr. 2. Latvijas Senāta spriedumi (1918 – 1940). 2. sējums. Senāta Administratīvā departamenta spriedumi (1920 – 1925). Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, Senatora Augusta Lēbera fonds, 1997, 467. lpp.

²⁰ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2014.gada 12.decembra spriedums lietā Nr.2013-21-03 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums-2013-21-03.pdf> [2015.gada 1.maijs]

²¹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 1998.gada 10.jūnija spriedums lietā Nr. 04-03(98) Pieejams: [www.satv.tiesa.gov.lv/upload/04-03\(98\)](http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/04-03(98)) [2015.gada 20.aprīlis]

1.2. *Ultra vires* doktrīnas satura skaidrojums

Gan tiesību zinātnē, gan tiesu praksē ir noformulēta un attīstīta tālāk *ultra vires* jeb ārpus juridiskās kompetences doktrīna, kura tradicionāli nozīmē, ka sabiedriskās administrēšanas subjekts nedrīkst rīkoties, pārsniedzot savas pilnvaras, pārkāpt tam piešķirtās diskrecijas robežas.²² Normatīvie tiesību akti, kuri ir izdoti ārpus juridiskās kompetences, apdraud demokrātiskas valsts tiesiskumu jeb likuma virsvadības principu (*angl. – rule of law*). Pilnvaru pārkāpšana jeb *ultra vires* ir viens no iespējamajiem veidiem, kurš padara tiesību aktu par neatbilstošu Satversmei. Doktrīnas tiesiskais pamats ir tiesas tiesības pasludināt tiesību aktu vai varas orgāna darbību par neatbilstošu konstitūcijai (*angl. – judicial review vai constitutional review*). Viennozīmīgi *ultra vires* doktrīna ir viens no svarīgākajiem instrumentiem kā tiek īstenota konstitucionālā kontrole un konstitucionālisma spēkā esamība. Doktrīnas pastāvēšanas priekšnoteikums ir konkrētās tiesību sistēmas varas dalīšanas principa iedibināšana konstitūcijā.

Konstitūcija ir valsts pamatlikums, kas iedibina svarīgākos sabiedriskās kārtības un valdīšanas principus, cilvēka un pilsoņa tiesiskā statusa pamatus, varas avotu, valsts uzbūvi un valdīšanas formu. Šo iemeslu dēļ konstitūcijai piemīt augstākais juridiskais spēks, un tā ir visas likumdošanas bāze. Juridiskais spēks attiecas uz normatīvo aktu savienojamību. Tas nozīmē, ka visiem likumiem un citiem valsts varas institūcijas aktiem jābūt pieņemtiem saskaņā ar konstitūciju un pilnībā jāatbilst tās priekšrakstiem.²³ Latvijas Republikas Satversmē nav noteikta šī tiesību akta augstākais juridiskais spēks, tomēr tas netieši izriet no Satversmes 85.pantā noteiktās Satversmes tiesas kompetences izskatīt lietas par likuma atbilstību Satversmei.²⁴ *Ultra vires* doktrīna var tikt īstenota gadījumos, ja:

- 1) Valstī ir kodificēta konstitūcija kā augstāk stāvošs tiesību akts;
- 2) Valstī ir attīstīts varas dalīšanas princips;
- 3) Konstitucionālā tiesa ir valsts institūcija, kura pastāv atsevišķi no tiesu varas, ar konstitūcijā piešķirtām pilnvarām noteikt normatīvos aktus par spēkā neesošiem;
- 4) Ir pārkāptas likumā noteiktā pilnvarojuma robežas.

²² [b.a]. *Ultra vires* doktrīna konstitucionālo tiesu praksē. Lietas ierosināšana Satversmes tiesā. Satversmes tiesas 2007.gada materiālu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 57.lpp.

²³ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004, 33.lpp.

²⁴ Latvijas Republikas Satversme. Likumu un valdības rīkojumu krājums, 1922.gada 7. augusts, Nr.12. Satversmes 85.pants: Latvijā pastāv Satversmes tiesa, kas likumā noteiktās kompetences ietvaros izskata lietas par likumu atbilstību Satversmei, kā arī citas ar likumu tās kompetencē nodotās lietas. Satversmes tiesa ir tiesīga atzīt par spēkā neesošiem likumus un citus aktus vai to daļas.

1.2.1. *Ultra vires* un varas dalīšanas princips

Ultra vires doktrīna Latvijas konstitucionālajā tiesību sistēmā ir viennozīmīgi skatāma kopīgi ar varas dalīšanas principu, kas ir viens no demokrātiskas valsts pastāvēšanas nosacījumiem. Latvijā šis princips izriet no Satversmes 1.panta un izpaužas valsts varas sadalījumā likumdošanas, izpildu un tiesu varā, ko realizē neatkarīgas un autonomas institūcijas. Varas dalīšana garantē līdzsvaru un savstarpēju kontroli starp šīm neatkarīgajām un autonomajām institūcijām un veicina varas mērenību.²⁵ No varas dalīšanas principa izriet, ka valsts vara ir sadalīta funkcionāli trīs daļās: likumdošanas varā, izpildvarā un tiesu varā. Satversmes tiesa ir definējusi varas dalīšanas principu un norādījusi, ka „tas ir viens no demokrātiskas valsts galvenajiem principiem, no kura izriet tiesu varas kontrole pār likumdošanas un izpildu varu”.²⁶ Satversmes tiesa kā konstitucionālās kontroles īstenotājs uzrauga Satversmē nostiprināto demokrātiskas valsts principu un no tā izrietošo varas dalīšanas principa tiesisku realizēšanu. *Ultra vires* doktrīna nepastāvētu bez varas dalīšanas principa, jo bez varas dalīšanas nepastāv noteiktu funkciju sadalījums vai pilnvaru nodošana, tādējādi izslēdzot *ultra vires* doktrīnas realizēšanas tiesisko pamatu.

Eiropas konstitucionālās kontroles modeļa pamatā ir H.Kelzena teorija, atbilstoši kurai konstitūcija tiek atzīta kā pārējo tiesību aktu spēkā esamības kritērijs.²⁷ Eiropas modelī konstitucionālajai tiesai ir piešķirtas tiesības atzīt par spēkā neesošiem antikonstitucionālus tiesību aktus, piešķirot konstitucionālo tiesu nolēmumiem saistošu spēku (*erga omnes*) un nodrošinot to, ka antikonstitucionāla tiesību norma netiek turpmāk piemērota. Visas šīs Eiropas konstitucionālās kontroles modelim raksturīgās pazīmes piemīt arī Satversmes tiesai.²⁸ Pastāv divas konstitucionālās kontroles formas – konkrēta un abstrakta. A.S. Svits par abstraktu uzskata tādu konstitucionālās kontroles formu, kuras realizēšana notiek bez saiknes ar kādu strīdu (tiesas procesu).²⁹ Abstraktā konstitucionālā kontrole ir iespējama un pastāv vienīgi Eiropas konstitucionālās kontroles modeļa valstīs.³⁰ Abstraktās kontroles mērķis ir noskaidrot, vai tiesību norma atbilst valsts konstitūcijai, tās uzdevums nav īstenot kādas personas subjektīvās intereses. Satversmes tiesa izmanto abstrakto kontroles formu, tāpēc var

²⁵ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 1999.gada 1.oktobra spriedums lietā Nr.03-05(99). Pieejams: [http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/03-05\(99\).rtf](http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/03-05(99).rtf) [2015.gada 10.maijā]

²⁶ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 1999.gada 9.jūlija spriedums lietā Nr.04-03(99). Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=19184> [2015.gada 10.maijs]

²⁷ Kelsen H. *General Theory of Law and State*. Cambridge: Harvard University Press, 1945, p. 155-162.

²⁸ Latvijas Republikas Satversmes komentāri.VI nodaļa. Tiesa. VIII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013, 121.-122.lpp.

²⁹ Sweet A.S. *Governing with Judges. Constitutional Politics in Europe*. Oxford: Oxford University Press, 2000, p.45.

³⁰ De Andrade G.F. *Comparative Constitutional Law. Judicial Review*. Vol.3, University of Pennsylvania Journal of Constitutional Law, 2001, p. 979

izteikt apgalvojumu, ka Satversmes tiesai ir noteikta kompetence izskatīt tiesību akta atbilstību Satversmei un, izmantojot tiesas nolēmuma *erga omnes* spēku, noteikt tiesību normu par *ultra vires*.

Saskaņā ar varas dalīšanas principu likumdošanas varas funkcija ir vispārsaistošu normatīvo tiesību aktu izdošana, kuru mērķis ir noteikt indivīdu rīcību, lai sasniegtu konkrētus sabiedrības mērķus.³¹ E. Levits ir norādījis, ka termins likumdošana ir daudznozīmīgs. Ar to materiālajā nozīmē mēdz apzīmēt gan normatīvo tiesību aktu, gan formālu likumu kopumu, bet procesuālā nozīmē – gan normatīvo tiesību aktu izdošanas procesu, gan formālu likumu izdošanas procesu. Katrs juridiskais termins ir jāskata konkrētā kontekstā.³² Turpretī likums ir juridiska norma, ko izdod attiecīgā valsts augstākā autoritāte likumdošanas jomā noteiktas procedūras kārtībā. No šādas definīcijas izriet likuma formālā un materiālā puse.³³ Likuma formālā puse nosaka, ka likumu pieņem valsts augstākā likumdošanas autoritāte un to pieņem īpašā procedūrā kārtībā. Ja likumdošanas un likuma jēdzienu skaidro neatrauti vienu no otra, tad var secināt, ka neizpildot likumdošanas procesa nosacījumus, likums nav ir *ultra vires* un nav spēkā.

Izpildvaras galvenā funkcija demokrātiskā un tiesiskā valstī ir īstenot likumdevēja izdotos normatīvos tiesību aktus. Pēc savas būtības izpildvarai ir piešķirti daudz lielāki resursi salīdzinājumā ar citiem valsts varas institūtiem, lai tā pilnīgi spētu īstenot likumā noteiktos uzdevumus. Tieši šī iemesla dēļ, izpildvarai ir nepieciešama kontrole gan no likumdevēja puses, gan tiesu institūciju puses. Izpildvaras ciešā saikne ar *ultra vires* doktrīnu tiek īstenota caur valdības piešķirtajām tiesībām izdot deleģētās likumdošanas aktus (likumus pēc būtības) pēc vispārējās vai speciālās deleģācijas konstitūcijā.³⁴ Izpildvaras institūcijai, īstenojot likumdevējvaras pilnvarojumu, tiek veikta likumdevējvaras funkcijas. Likumdevēja funkcijas izpildvara var īstenot tikai, ievērojot likumā noteiktā deleģējuma mērķi un saturu. Pārkāpjot šī dotā pilnvarojuma apjomu, izdotā likumam pakārtotā akta likumību var apstrīdēt Satversmes tiesā, kura tālāk nosaka vai šis akts ir *ultra vires*, tādējādi īstenojot konstitucionālās kontroles institūciju.

Atbilstoši varas dalīšanas teorijai tiesu vara tiesiskā valstī pieder tīkām institūcijām, kas saskaņā ar konstitūciju ir izveidotas citu valsts varu bremsēšanai un līdzsvarošanai.³⁵ Ir būtiski izprast konstitucionālās tiesas kā valsts varas institūcijas nošķirtību no tiesu varas, kuras galvenais uzdevums varas dalīšanas sistēmā ir noteikt tiesību akta piemērošanu

³¹ Braun J. Einführung in die Rechtswissenschaft. 2. Aufl Tubingen: Mohr Siebeck, 2001, s.355

³² Levits E. Normatīvo tiesību aktu demokratiskā leģitīmācija un deleģētā likumdošana: teorētiskie pamati. Likums un Tiesības. 2002., Nr.9, 261.lpp.

³³ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004, 425.lpp.

³⁴ Turpat. 528.lpp.

³⁵ Turpat. 587.lpp.

konkrētā gadījumā, ievērojot likumdevēja dotos priekšrakstus. Ņemot vērā konstitucionālai tiesai piešķirto kompetenci, tā ir neatkarīga vara, kuras galvenais uzdevums ir konstitucionālās jurisdikcijas īstenošana. Lai gan Satversmes tiesa Latvijā ir veidota pēc Eiropas modeļa, tā savos spriedumos ir secinājusi, ka „tiesu varai kopumā un Satversmes tiesai kā tās sastāvdaļai jānodrošina pēc iespējas pilnīga abu pārējo valsts atzaru kontrole. Tiesu varas ietvaros Satversmes tiesas kompetence „atkāpjas” vispārējās jurisdikcijas tiesu kompetences priekšā un ir tulkojama pēc iespējas šauri”³⁶. Savukārt citā Satversmes tiesas spriedumā ir noteikts, ka „ārpus tiesu varas kontroles nevar palikt neviena no tiesību normām vai izpildvaras darbībām, ja tās aizskar kādas personas intereses.”³⁷ No minētā var secināt, ka neskatoties uz Satversmes tiesas ekskluzīvajām pilnvarām noteikt tiesību aktus par antikonstitucionāliem un piešķirto *sui generis* tiesas statusu, tā tomēr pilda pilsoņu tiesību aizsardzību gadījumos, kad vispārējās jurisdikcijas tiesas nav tiesīgas iejaukties konkrēta jautājuma izskatīšanā. Tomēr varas dalīšanas princips, tulkojot to saskaņā ar tā mērķi – novērst varas centralizāciju, nosaka, ka konstitucionālā tiesa ir tā, kas uzmana trīs valsts varu īstenoto kompetenci atbilstoši konstitūcijai un šo varu savstarpējo pārklāšanos atbilstoši konstitūcijai un varas dalīšanas principam.

1.2.2. *Ultra vires* dažādība

Skaidrojot doktrīnas iedalījumi ir jābūt skaidrai izpratnei par tās pielietojumu konkrētam tiesību lokam vai vēl šaurāk – konkrētam konstitucionālās kontroles modelim. Šie būtiskie kritēriji ir izšķiroši, jo *ultra vires* doktrīna tiek tulkota atšķirīgi un nav piemērojama visām tiesību sistēmām vienādi.

Pēc Lietuvas Republikas Konstitucionālās tiesas tiesneša doc.dr. Armanas Abramavičius domām *ultra vires* iedalās trijos veidos:

- 1) būtiskā *ultra vires* (*substantive ultra vires*);
- 2) procesuālā *ultra vires* (*procedural ultra vires*);
- 3) pilnvaru ļaunprātīga izmantošana (*abuse of powers*).³⁸

Būtiskā *ultra vires* konstitucionālajā tiesvedībā ir visizplatītākais no doktrīnas veidiem. *Ultra vires* doktrīna vispārīgi ir saprotama kā likumdevēja konstitūcijā noteikto pilnvaru pārkāpšana, izdodot *ultra vires* tiesību aktu. Šis pats princips tiek lietots, ja deleģētā

³⁶ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2002.gada 22.februāra spriedums lietā Nr. 2001-06-03. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2001-06-03.rtf> [2015.gada 10.maijā]

³⁷ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 1999.gada 9.jūlija spriedums lietā Nr.04-03(99). Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=19184> [2015.gada 10.maijs]

³⁸ [b.a]. *Ultra vires* doktrīna konstitucionālo tiesu praksē. Lietas ierosināšana Satversmes tiesā. Satversmes tiesas 2007.gada materiālu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008,57.lpp.

likumdošanas vara pārkāpj savas pilnvaras – tā rīkojas būtiskās *ultra vires* doktrīnas ietvarā.³⁹ Deleģētās likumdošanas veids - Saeimas izdotā likuma pilnvarojums Ministru kabinetam regulēt kādu nozari, ko likums tik skaidri nav noteicis. Ja Ministru kabinets pārkāpj šī pilnvarojuma robežas, tas ir būtisks *ultra vires* doktrīnas pārkāpums. Šāds doktrīnas iedalījums ieņem fundamentālu vietu publisko varas institūciju izdoto normatīvo aktu konstitucionālajā kontrolē. Piemēram, Lielbritānijā būtiskā *ultra vires* doktrīna tiek skaidrota kā tiesību akta spēkā neesamība attiecībā pret būtiskiem parlamenta aktā nostiprinātiem tiesību principiem. Šo skaidrojumu lieto tiesa, lai piešķirto pilnvaru ietvarā, noteiktu vai tiesību akts ir pretējs 1998.gada Cilvēktiesību Aktam.⁴⁰

Analizējot būtiskās *ultra vires* saturu, konstitucionālajā tiesvedībā var tikt izdalīti noteikti kritēriji doktrīnas realizēšanai:

- 1) Būtība tiesību aktam, kurš paredz pilnvarojumu institūcijai izdot normatīvo aktu;
- 2) Deleģēto tiesību apjoms;
- 3) Nosacījums vai izdotais normatīvais akts iekļaujas tam piešķirtajā pilnvarojumā – tiesību akts atbilst augstāk stāvošai tiesību normai.⁴¹

Konstitucionālajās tiesībās būtiskā *ultra vires* doktrīna paredz, ka ja deleģētās pilnvaras izdot normatīvo aktu ir pretējas Konstitūcijai, tad arī institūcijas izdotais normatīvais akts ir antikonstitucionāls. Piemēram, Lielbritānijā, deleģējot kādas no Konstitūcijā iekļautām pamattiesībām, tas automātiski tiek uzskatīts par būtisku *ultra vires* tiesību aktu.⁴²

Latvijā būtiskā *ultra vires* doktrīna ir sastopama vairākos Satversmes tiesas spriedumos, tomēr kā jēdziens ir minēta tikai pastarpināti ar vispārējo jeb tradicionālo *ultra vires* doktrīnu jau pieminētajā spriedumā Nr. 2013-21-03. Kā vienu no piemēriem, kur būtiskā *ultra vires* doktrīna ir lietota Satversmes tiesas praksē, var minēt 2007.gada 9.oktobra spriedumu lietā Nr.2007-04-03⁴³. Konkrētajā lietā Satversmes tiesa noteica, ka „Pārvaldes kārtībā izdotie Ministru kabineta noteikumi nevar ietvert tiesību normas, kas bez likumdevēja pilnvarojuma veidotu jaunas tiesiskās attiecības un ierobežotu pamattiesības.” Ministru kabinetam bija noteiktas pilnvaras izstrādāt procesuālo kārtību, kādā valsts pensijas aprēķināšanā ir ņemami vērā Pensijas likuma pārejas noteikumu 1. un 2. punktā minētie periodi (tehniski izstrādāt nosacījumus). Turpretī Ministru kabinets, pārkāpjot savas pilnvaras, izdeva normatīvo aktu,

³⁹ Vakil Keli Darshan. Procedural Deviance of Delegated Legislation from Parent Act. SSRN June 22, 2011. Pieejams: <http://ssrn.com/abstract=1877247> [2015.gada.3.maijs]

⁴⁰ Feldman D. Convention rights and substantive ultra vires. Oxford Portland Oregon: Hart Publishing, 2000

⁴¹ Vakil Keli Darshan. Procedural Deviance of Delegated Legislation from Parent Act. SSRN June 22, 2011. Pieejams: <http://ssrn.com/abstract=1877247> [2015.gada.3.maijs]

⁴² Turpat.

⁴³ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2007.gada 9.oktobra spriedums lietā Nr.2007-04-03. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2007_04_03.htm [2015.gada 3.maijs]

kurš noteica apdrošināšanas perioda noteikšanu no 15 gadu vecuma, tādējādi radot jaunas tiesiskas attiecības, ierobežojot tiesību subjekta pamattiesības.

Satversmes tiesa savā spriedumā lietā Nr.2005-03-0306⁴⁴ ir sniegusi būtiskās *ultra vires* doktrīnas jēdziena skaidrojumu – „Tiesību normai, ar kuru likumdevējs pilnvaro Ministru kabinetu noregulēt Satversmē noteikto personas pamattiesību īstenošanas kārtību vai ierobežojumus šo tiesību īstenošanai, ir jābūt skaidrai un precīzai. Nav pieļaujama personas pamattiesību ierobežošana, atsaucoties uz neskaidru vai pārprotamu likumdevēja pilnvarojumu. Ja likumdevēja pilnvarojuma apmērs rada šaubas, Ministru kabinetam šis pilnvarojums jāīsteno, iespēju robežās izvairoties no personas pamattiesību ierobežošanas, ja uz ierobežojumu nepieciešamību nav tieši norādīts pilnvarojošajā normā.” Turpretī jau minētajā spriedumā lietā Nr.2007-04-03, Satversmes tiesa atzina, „Lai izvērtētu apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 64. Pantam, jānoskaidro, vai apdrošināšanas perioda noteikšana no 15 gadu vecuma ietilpst pilnvarojuma apjomā. Proti, vai apstrīdētā norma ir a) procesuāla rakstura norma, kas tikai precizē likumdevēja piešķirtajā pilnvarojumā noteiktās tiesiskās attiecības (nosaka perioda aprēķināšanas kārtību), vai b) materiāla tiesību norma, kas rada jaunas tiesiskās attiecības un/vai ierobežo pamattiesības?” Būtiskā *ultra vires* doktrīna Latvijas konstitucionālajā tiesvedībā tiek visupirms iedibināta Satversmes 64.pantā, kurā tiek deleģētas likumdevēja funkcijas Ministru kabinetam. Izprotot būtiskās *ultra vires* doktrīnas saturu, Satversmes tiesa papildus jau minētajiem kritērijiem, kā nozīmīgu izceļ tiesību normas neatbilstību Satversmei, ja tā ir materiālo tiesību norma, kas rada jaunas tiesiskas attiecības un/vai ierobežo pamattiesības.

Procesuālā *ultra vires* – tie ir tādi gadījumi, kad valsts institūcija (tās ierēdņi) pieņem lēmumu (piemēram, izdot tiesību aktu), pārkāpjot šī lēmuma pieņemšanas, izsludināšanas procedūras, lai gan tāda lēmuma pieņemšana pati par sevi ir tādas sabiedriskās varas institūcijas (tās ierēdņu kompetencē).⁴⁵ Pēc būtības tiesību akts var atbilst noteiktā pilnvarojuma apjomam, bet tā spēkā esamība, neievērojot noteiktās procedūras, ir apdraudēta. Satversmes tiesa ir noteikusi, ka „viens no būtiskākajiem likuma spēkā esamības priekšnoteikumiem ir tā pieņemšanas konstitucionālās kārtības ievērošana.”⁴⁶ Likumdevējam nododot pilnvarojumu izdot ārējus normatīvus aktus, ir jāatbild par šī akta atbilstību augstāk stāvošam juridiskajam aktam. Tātad arī procesuālajai kārtībai ir jāatbilst Satversmē noteiktajam un tā pārkāpšana var radīt tiesību akta procesuālo *ultra vires* pārkāpumu.

⁴⁴ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005.gada 21.novembra spriedums lietā Nr.2005-03-0306. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2005-03-0306.htm [2015.gada 3.maijs]

⁴⁵ [b.a]. *Ultra vires* doktrīna konstitucionālo tiesu praksē. Lietas ierosināšana Satversmes tiesā. Satversmes tiesas 2007.gada materiālu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 200857.lpp.

⁴⁶ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008.gada 16.decembra spriedums lietā Nr. 2008-09-0106. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2008-09-0106.htm [2015.gada 13.maijā]

Tiesību zinātnē procesuālā *ultra vires* doktrīnai izšķir divus kritērijus:

2. Tiesību akta izsludināšanas kārtība;
3. Sabiedrības līdzdalība tiesību akta pieņemšanas procesā.⁴⁷

Tiesību akta publicēšanas kārtība sevī ietver fundamentālu tiesību principu – likuma nezināšana nav attaisnojums (*ignorantia juris non excusat*), kurš savukārt ir tulkojums kopsakarā ar Satversmes 90.panta saturu „Ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības”. Gadījumā ja tiesību akts ir procesuāls *ultra vires*, jo nav ievērota akta publicēšanas kārtība, tiek aizskartas personas pamattiesības. Tās ir papildus tiesības, kas iet līdzī ne tikai Satversmē un starptautiskajos līgumos garantētajām tiesībām, bet jebkurām Latvijas tiesību sistēmā spēkā esošajās normās noteiktajām tiesībām un saistībām (pienākumiem), neatkarīgi no attiecīgā normatīvā akta vietas tiesību normu hierarhijā.⁴⁸ Šī panta jēga ir – privātpersonai ir jāzina, kādas tiesiskās sekas rodas, radīsies vai var rasties no noteiktiem juridiskiem faktiem vai noteiktas rīcības (darbības vai bezdarbības), lai viņa varētu izdarīt apzinātu izvēli un vajadzības gadījumā pielāgot savu rīcību.⁴⁹ Procesuālās *ultra vires* gadījumā Satversmes 90.pants tiek īstenots caur Satversmes 69.pantā ietverto regulējumu un no tā izrietošajiem normatīvajiem aktiem, nosakot tiesības uz deleģēto likumdošanas funkciju.

Sabiedrības līdzdalība tiesību aktu pieņemšanas procesā ir noteikta Satversmes 101.pantā –, „Ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu(..)”. Satversmes 101.pants paredz tiesības, kas kalpo par demokrātiskas iekārtas pastāvēšanas garantu un ir vērstas uz valsts iekārtas leģitimitātes nodrošināšanu.⁵⁰ Minētais princips ir iedibināts arī Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 21.pantā, kas nosaka ne vien vienlīdzīgas un neatsavināmas tiesības indivīdam attiecībā pret valsti, bet arī prasību minimumu attiecībā uz valsts struktūru un funkcionēšanu: valsts varas pilnvarām jābūt pamatotām ar tautas gribu, kā arī jāpastāv sistēmai, kas nodrošina demokrātiskas piedalīšanās iespējas un katra pilsoņa vienlīdzīgas politiskas tiesības.⁵¹ Ņemot vērā, ka suverēnam pieder vara, valdība ir atbilstīga tautas priekšā, un tauta kontrolē

⁴⁷ Vakil Keli Darshan. Procedural Deviance of Delegated Legislation from Parent Act. SSRN June 22, 2011. Pieejams: <http://ssrn.com/abstract=1877247> [2015.gada.3.maijs]

⁴⁸ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zin. Vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.

⁴⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010.gada 29.marta spriedums lietā Nr. 3394/03 Medvedyev and others v. France Para. 80. Pieejams: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-97979#{"itemid":\["001-97979"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-97979#{) [2015.gada 15.maijs]

⁵⁰ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2000.gada 30.augusta spriedums lietā Nr.2000-03-01. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2000-03-01.rtf> [2015.gada 15.maijs]

⁵¹ Gudmundur. A. The Universal Declaration of Human Rights. A Commentary. Oslo: Scandinavian University press and Oxford: Oxford University Press, 1992, p.299

valdību.⁵² Šī atbildība par suverēna līdzdalības formu valsts pārvaldes procesuālās *ultra vires* doktrīnas tvērumā darbībā tiek īstenota caur likumā noteiktām darbībām.

Konstitucionālajā tiesvedībā līdzdalības formas tiek pārkāptas, aizskarot personas tiesības piedalīties sabiedriskajā apspriešanā. Sabiedriskajai apspriešanai jākalpo diviem galvenajiem mērķiem: pirmkārt, iegūt informāciju, kas sekmētu pamatota un taisnīga lēmuma pieņemšanu; otrkārt, pārliecināt sabiedrību, ka tās izteiktie viedokļi tiek apspriesti.⁵³ Sabiedriskās apspriešanas kā procesuālas darbības izpilde ir iestrādāta likumos „Par vides aizsardzību”, „Attīstības plānošanas sistēmas likums”, „Būvniecības likums”, „Par ietekmes uz vidi novērtējums”. Bieži vien sabiedrības līdzdalība tiek nodrošināta tikai formāli, neizpildot prasības par efektīvu sabiedrības piedalīšanos noteiktos procesos.

Lai gan tauta ir nodevusi savas pilnvaras likumdošanas varai pieņemt attiecīgos normatīvos aktus, tomēr Ministru kabinetam ir jāīsteno sabiedrības līdzdalība tiesību aktu pieņemšanas procesā un gadījumā, ja šādas tiesības netiks īstenotas, konkrētais tiesību akts būs procesuālās *ultra vires* tiesību akts.

Pilnvaru ļaunprātīgā izmantošana, pieņemot tiesību aktu ir *ultra vires* (*angl. abuse of powers*). Konkrēto doktrīnas iedalījumu tradicionāli lieto, ja varas deleģētā likumdošanas vara tiek izmantota kāda noteikta mērķa sasniegšanai, kas neatbilst izdotā pilnvarojuma apjomam. Praksē visbiežāk tiek apstrīdēti pašvaldību saistošie noteikumi, kur amatpersonas, neievērojot noteiktu procedūru saistošo noteikumu izdošanā, pārkāpj noteiktā pilnvarojuma apjomu, aizskarot personām Satversmē nodrošinātās tiesības.

2004.gada 10.februāra Latvijas Republikas Satversmes tiesas sēdē lietā Nr. Nr.2003-16-05, tika pausts viedoklis, ka „Sabiedrības iesaistīšanas imitēšana vai izteikto viedokļu ignorēšana ir vērtējama kā neatbilstoša sabiedrības iesaistīšanās mērķim, tātad, arī likumam. Un tādēļ kā ļaunprātīga piešķirto pilnvaru izmantošana. Savukārt piešķirto pilnvaru ļaunprātīga izmantošana var kalpot par pamatu pieņemtā lēmuma akta pārskatīšanai. Teritorijas plānojuma izstrādātājiem ir piešķirta diskretā vara. Tāpēc jāievēro objektivitāte un neieinteresētība, princips par vienlīdzību likuma priekšā. Objektivitāte un neieinteresētība prasa, lai, izmantojot diskretu varu, lietā būtu apsvērti visi tie fakti, apsvērumi un tiesību normas.”⁵⁴ Lai izvairītos no pilnvaru ļaunprātīgas izmantošanas ir, jāievēro objektivitāte un neieinteresētība.

⁵² Nowak M. UN Covenant on Civil and Political Rights. CCPR Commentary. 2nd ed. Kehl Strasbourg Arlington, VA:N.PEngel, 2005, p.570

⁵³ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003. gada 14. februāra sprieduma lietā Nr.2002-14-04. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2002-14-04.rtf> [2015.gada 15.maijā]

⁵⁴ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2004.gada 10.februāra spriedums lietā Nr.2003-16-05. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2003-16-05.rtf> [2015.gada 15.maijā]

Minēto kritēriju ievērošana ļauj attiecīgajām amatpersonām, pieņemt tiesību aktu, kurš atbilst gan procesuālajām, gan materiālajām augstāk stāvošajām tiesību normām. Turklāt, amatpersona, pieņemot normatīvo aktu, ir tieši un bez ierobežojumiem atkarīga no brīvās vēlēšanās tieši leģitimēta orgāna.⁵⁵

Saturiski *ultra vires* doktrīna savu piemērošanu attiecina uz deleģētās likumdošanas pilnvaru pārkāpšanu, tomēr pilnvaru pārkāpšana var būt dažāda un atšķirīga gan pēc radītajām sekām, gan pēc pilnvarojumā iekļautā apjoma pārkāpšanas. Ir svarīgi atšķirt katru no doktrīnas veidiem, lai pareizi tiktu skaidrots pārkāptā pilnvarojuma apjoms, būtībā un radītās sekas. Apzinoties kritērijus, valsts varas institūcijai ir vieglāk realizēt sev piešķirtās tiesības, savukārt persona var noteikt iespējamo pamattiesību aizskārumu.

⁵⁵ Levits E. Normatīvo tiesību aktu demokrātiskā leģitimācija un deleģētā likumdošana: teorētiskie pamati. Likums un Tiesības, 2002., Nr.9, 261.lpp.

2. TIESĪBU AKTOS NOTEIKTĀS KOMPETENCES SADALĪJUMS UN TĀS PĀRKĀPŠANA

Latvijas konstitucionālajās tiesībās ir noteikts, ka valsts orgāni (institūcijas) ir tiesīgi izdot ārējos normatīvos aktus divos gadījumos:

- 1) ja pašā Satversmē tas ir tieši noregulēts;
- 2) ja tas izriet no Satversmes sistēmas (Satversme „klusī ciešot” to pieļauj).⁵⁶

Tradicionāli *ultra vires* doktrīna Latvijas konstitucionālajā tiesvedībā tiek lietota kopīgi ar deleģētās likumdošanas institūtu. Sekundāro likumdošanas orgānu darbību likumdošanas jomā valststiesībās apzīmē ar jēdzienu deleģētā likumdošana. Šis jēdziens atspoguļo domu, ka primārais likumdevējs ir parlaments (dažās valstīs arī tauta), bet sekundārais likumdevējs var darboties likumdošanas jomā tikai tad, ja primārais likumdevējs tam šādas tiesības vispār vai konkrētajā gadījumā ir deleģējis, tas ir, piešķīris.⁵⁷ Nododot pilnvaras, sekundārajam likumdevējam tiek saglabātas attiecības starp valsti no vienas puses un indivīdu no otras, tāpēc *ultra vires* doktrīna tradicionāli tiek lietota deleģētās likumdošanas jautājumu regulēšanā. Deleģētās likumdošanas nepieciešamība tiek pamatota faktiski tikai ar vienu argumentu – tā ir efektīvāka nekā parlamenta likumdošana, jo deleģējuma subjekti – valdība, atsevišķi valdības locekļi vai pārvaldes iestādes – var ātrāk reaģēt uz normatīva regulējuma vai tā grozījuma nepieciešamību un bieži vien ir kompetentāki, lai adekvāti risinātu attiecīgo jautājumu.⁵⁸

Satversmes 64.pants nosaka, ka „likumdošanas tiesības pieder Saeimai un tautai.” Pārkāpjot noteiktās deleģētās likumdošanas robežas, ārējo normatīvo aktu leģitimitācija tiek apdraudēta līdz ar suverēna nodoto varu primāram likumdevējam. *Ultra vires* doktrīna ir tā, kurā ietvertie tiesību principi un kritēriji, nosaka, vai deleģētās likumdošanas akts atbilst augstāk stāvošam tiesību aktam.

Šajā nodaļā autore apskatīs normatīvās kompetences sadalījumu (deleģētā likumdošana) un analizēs Satversmes tiesas praksi šīs kompetences pārkāpšanas gadījumos.

⁵⁶ [b.a]. *Ultra vires* doktrīna konstitucionālo tiesu praksē. Lietas ierosināšana Satversmes tiesā. Satversmes tiesas 2007.gada materiālu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 69.lpp.

⁵⁷ Levits E. Normatīvo tiesību aktu demokrātiskā leģitimitācija un deleģētā likumdošana: teorētiskie pamati, Likums un Tiesības, 2002., Nr.9, 261.lpp.

⁵⁸ Sajó A. Limiting Government. An Introduction to Constitutionalism. Budapest: Central European University Press, 1999, p.161

2.1. Ministru kabineta tiesību aktos noteiktā kompetence

2.1.1. Satversmē tieši noteiktā Ministru kabineta kompetence

Līdz 2007.gada 3.maijam Satversmē Ministru kabineta izdotajiem noteikumiem, tika piemērots likuma spēks.⁵⁹ Tomēr pantā bija noteikti arī vairāki ierobežojumi, kuri Ministru kabinetam bija jāievēro, izdodot šādus noteikumus. Tie bija gan procesuāli, gan kompetences ierobežojumi. Tas bija balstīts uz principu, ka konstitucionālo tiesu praksē atzīts, ka likumdošanas tiesību deleģēšanai ir jābūt leģitīmai, proti, balstītai uz attiecīgiem valsts konstitūcijas noteikumiem. Ja konstitūcija šādu deleģēšanu pieļauj, tajā tiek noteikti arī attiecīgi likumdošanas tiesību izmantošanas ierobežojumi.⁶⁰ Likumdevējs nevar nodot savas bez ierobežojuma pilnvaras pieņemt normatīvus aktus izpildvaras orgānam gan iespējamā politiskā riska esamības dēļ, gan Satversmē nostiprināto demokrātiskas valsts iekārtas principu dēļ.

Satversmes 81.pants paredzēja izņēmuma tiesības Ministru kabinetam ārkārtas pilnvaras izdot normatīvus aktus ar likuma spēku. Satversmes tiesa noteica, ka Satversmes 81. Panta mērķis ir nevis radīt patstāvīgu likumdošanas tiesību īstenotāju līdzās Satversmes 64. Pantā noteiktajiem subjektiem, bet gan noteikt likumdevēja aizvietotāju, kas spētu operatīvi un efektīvi reaģēt ārkārtas situācijās. Tas nodrošinātu nepieciešamo lēmumu pieņemšanu likumdošanas ceļā arī tādos apstākļos, kad Saeimas un Latvijas pilsoņu kopuma iespējas īstenot likumdošanas tiesības ir kavētas vai būtiski apgrūtinātas. No vienas puses, šāda Ministru kabinetam piešķirtā kompetence ļauj izpildvarai īstenot savas funkcijas ārkārtas apstākļos, tomēr, no otras puses, pastāv nopietns risks izjaukt varu līdzsvaru par labu tieši izpildvarai.⁶¹ Šāds regulējums bija izņēmuma kārtība no valsts varas dalīšanas principa. Ar minēto spriedumu Satversmes tiesa noteica Ministru kabineta izdoto noteikumu ar likuma spēku par *ultra vires*, jo tie pārkāpa Satversmes 81.pantā noteikto „neatliekamās vajadzības” nosacījumu. Vērtējot *ultra vires* doktrīnas saturu šajā spriedumā, var secināt, ka tas ir bijis būtisks pilnvaru pārkāpums, jo ar tiesību akta pieņemšanu tika skarts tiesiskās paļāvības princips un Satversmes 10.pantā nostiprinātās tiesības uz īpašumu.

Analizējot 81.panta iekļaušanu Satversmē, šī panta mērķis ir bijis – „šādu valdības likumdošanas tiesību galvenais uzdevums būtu pēckara pārejas periodā radīt likumus, kas

⁵⁹ Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē: LR 2007.gada 3.maija likums. Latvijas Vēstnesis. 2007. 17.maijs Nr.9.

⁶⁰ Lietuvas Republikas Konstitucionālās tiesas 1999. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 16/98. Pieejams: <http://lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta937/content> [2015.gada 13.maijs]

⁶¹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005.gada 16.decembra spriedums lietā Nr.2005-12-0103. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2005-12-0103.rtf> [2015.gada 13.maijs]

katrā ziņā mūsu dzīvē vairāk piemēroti, nekā Krievijas likumi”⁶². Mūsdienu tiesību sistēmā šādam normatīvajam regulējumam, kur Ministru kabinetam kā izpildvaras orgānam tiktu dots pilnvarojums izdot noteikumus ar likuma spēku, nav leģitīma mērķa ar kādu šis regulējums tika pieņemts. Kā arī minētā panta izslēgšana tika ierosināta, jo Saeima pati spēja plaši īstenot savas likumdevēja tiesības pieņemt normatīvos tiesību aktus un Ministru kabinets, izdodot noteikumus ar likuma spēku, vairs nespēja realizēt 81.panta leģitīmo mērķi.⁶³

Lai gan Satversmē tieši Ministru kabineta kompetence nav noteikta kopš 81.panta izslēgšanas, tomēr tiesa savā 2009.gada 21.decembra spriedumā⁶⁴ ir analizējusi būtiskuma teoriju, kura saturiski ļauj realizēt *ultra vires* doktrīnu gadījumos, kad Ministru kabinets vai Saeima ir aizskārusi personas pamattiesības, neievērojot to ierobežošanas kritērijus. Likumdevējs nav apveltīts ar tiesībām ierobežot pamattiesības, balstoties uz „būtiskiem” apstākļiem, konkrētajā gadījumā uz Starptautiskā Valūtas fonda un Eiropas Komisijas noteikti veicamām darbībām. Katrā no pamattiesību ierobežošanas gadījumiem, likumdevējam ir jāievēro tiesiskā procedūra, neatkarīgi no pastāvošajiem apstākļiem.

2.1.2. No Satversmes sistēmās izrietošā Ministru kabineta kompetence

Prasība, lai likumdevējs pats likumdošanas ceļā izšķirtu visus valsts dzīves jautājumus, mūsdienu sabiedrības komplicētajos dzīves apstākļos ir kļuvusi nereāla. Likumdevējam nav iespēju izsmēloši likumdošanas ceļā izlemt visus jautājumus, kuriem nepieciešams regulējums. Šāda likumdevēja rīcība bieži vien būtu novēlota, jo likumdošanas process ir smagnējs un laikietilpīgs. Lai nodrošinātu efektīvāku valsts varas īstenošanu, ir pieļaujama atkāpe no prasības, ka likumdevējam visi jautājumi pilnībā jāizšķir pašam. Šī efektivitāte tiek sasniegta, likumdevējam likumdošanas procesā izlemjot svarīgākos jautājumus, bet detalizētāku noteikumu un likuma ieviešanai dzīvē nepieciešamo tehnisko normu izstrādāšanu deleģējot Ministru kabinetam vai citām valsts institūcijām. Šāda kārtība ne vien padara pašu likumdošanas procesu efektīvāku, jo likumdevējam nav jānodarbojas ar tehnisku jautājumu risināšanu, bet arī ļauj ātrāk un adekvātāk reaģēt uz normatīvā regulējuma grozījumu nepieciešamību.⁶⁵ E. Levits ir formulējis atziņu, ka „tiesību zinātnē ir atzīts, ka atsevišķas atkāpes no valsts varas dalīšanas principa ir pieļaujamas, ja tās padara valsts varas funkciju

⁶² Latvijas Republikas Satversmes sapulces stenogrammas. Rīga, 1921, 20. burtnīca, 1869. lpp.

⁶³ Tieslietu ministrija. Informatīvais ziņojums par iepriekš Latvijas Republikas Satversmē noteiktā 81.panta piemērošanas praksi, TMZino_110509_, 2009

⁶⁴ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2009.gada 21.decembra spriedums lietā Nr.2009-43-01. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2009_43_01.htm [2015.gada 20.maijs]

⁶⁵ Sajo A. Limiting Government. An Introduction to Constitutionalism. Budapest: Central European University Press, 1999.p.161.

īstenošanu efektīvāku, nostiprina kādas valsts varas institūcijas neatkarību no citas varas vai nodrošina triju varu savstarpējā līdzsvara un atsvara sistēmas funkcionēšanu”.⁶⁶ Ja Ministru kabinets normatīvos aktus izdod uz pilnvarojuma pamata, kas ir noteikts likumā, tad sākotnēji Ministru kabineta kompetence jau ir noteikta Satversmes 1. un 64. pantā. Ja Ministru kabinetu uzskata kā augstāko administratīvās varas orgānu saskaņā ar Satversmes 58.pantu, kuram ir pakļautas visas pārvaldes iestādes, tad Ministru kabinetam, pamatojoties uz „lietišķās kopsakarības” teoriju, saskaņā, ar kuru, ja kādai valsts institūcijai tiek piešķirta noteikta lietišķa kompetence, tad tai, tostarp arī klusuciešot, tiek piešķirta kompetence ar pieļaujamajiem un nepieciešamajiem instrumentiem īstenot šo lietišķo kompetenci.⁶⁷

Ministru kabineta iekārtas likuma 31.pants nosaka, kad Ministru kabinets var īstenot tiesības izdot ārējos normatīvos aktus.⁶⁸ Konstitucionālajā tiesvedībā no likumā noteiktajiem gadījumiem tiek izšķirti divi nozīmīgākie – 1) ja likums Ministru kabinetu tam īpaši pilnvarojis un 2) ja attiecīgais jautājums ar likumu nav noregulēts.

Konstitucionālajā tiesvedībā Ministru kabineta normatīvā kompetence, ja attiecīgais jautājums ar likumu nav noregulēts, ir mazāk sastopams pārkāpums. Tiesību zinātnē ir pausts uzskats, ka valdības pilnvarojums šajā gadījumā ir šaubīgs un atgādina padomju laika praksi.⁶⁹ Tomēr Satversmes tiesa ir skatījusi šīs kompetences apmēru un noteikusi, ka „līdz ar to vārdi „ar likumu nav noregulēts” saprotami tā, ka jautājums ar likumu nav noregulēts līdz galam un tas prasa detalizētāku reglamentāciju. Ministru kabinets, izdodot noteikumus, nedrīkst ietvert tajos tādas normas, kas nav uzskatāmas par palīglīdzekļiem likuma normas īstenošanā.”⁷⁰ Kompetence piešķir Ministru kabinetam izdot noteikumus, kuri ir kā palīglīdzekļi likuma īstenošanai, bet tie nevar tikt uzskatīti par patstāvīgiem konkrētā jautājuma regulējošiem tiesību aktiem. Likumdevējam pašam ir jānosaka svarīgākie sabiedrības dzīves jautājumi, tos nevar pieņemt Ministru kabinets deleģētās likumdošanas ceļā. Nav skaidri noteikti tie jautājumi, kuri ietilpst likumdevēja kompetencē, tomēr Ministru

⁶⁶ Levits E. Normatīvo tiesību aktu demokrātiskā leģitīmācija un deleģētā likumdošana: teorētiskie pamati. Likums un Tiesības. 4. sējums, 2002, Nr. 9, 263.lpp.

⁶⁷ Levits E. Normatīvo tiesību aktu demokrātiskā leģitīmācija un deleģētā likumdošana: teorētiskie pamati, Likums un Tiesības, 4. sējums, 2002, Nr. 9, 267.lpp.

⁶⁸ Ministru kabineta iekārtas likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis. 2008.gada 28.maijs, Nr. 82. Ministru kabineta iekārtas likuma 31.pants: Ministru kabinets var izdot ārējus normatīvos aktus – noteikumus tikai šādos gadījumos: 1) ja likums Ministru kabinetu tam īpaši pilnvarojis. Pilnvarojumā norāda tā galveno saturu virzienus; 2) lai apstiprinātu starptautisko līgumu vai tā projektu, denonsētu starptautisko līgumu vai apturētu darbību, ja Satversmē vai likumā nav noteikts citādi; 3) ja tas nepieciešams Eiropas Savienības tiesību aktu piemērošanai un ja attiecīgais jautājums ar likumu nav noregulēts. Šādi noteikumi nevar ierobežot privātpersonas pamattiesības.

⁶⁹ Lēbers D.a., Bišers I. Ministru kabinets. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes IV nodaļai „Ministru kabinets”. Rīga: Tiesiskās informācijas centrs, 1998, 150.-151.lpp.

⁷⁰ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2001.gada 3.aprīļa spriedums lietā Nr.2000-07-0409. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2000-07-0409.rtf> [2015.gada 13.maijā]

kabinetam, ievērojot Satversmē iestrādātos tiesību principus, ir jāspēj nošķirt svarīgāko dzīves jautājumu regulēšana no palīglīdzekļiem likuma normas īstenošanai.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka „tiesību normai, ar kuru likumdevējs pilnvaro Ministru kabinetu noregulēt Satversmē noteikto personas pamattiesību īstenošanai, ir jābūt skaidrai un precīzai. Nav pieļaujama personas pamattiesību ierobežošana, atsaucoties uz neskaidru vai pārprotamu likumdevēja pilnvarojumu. Ja likumdevēja pilnvarojuma apjoms rada šaubas, Ministru kabinetam šis pilnvarojums jāīsteno, iespēju robežās izvairoties no personas pamattiesību ierobežošanas, ja uz ierobežojumu nepieciešamību tieši norādīts pilnvarojuma normā.”⁷¹ Ministru kabinetam, izdodot ārējos normatīvos aktus, ir jāvadās no demokrātiskas valsts iekārtas principiem, kuri nosaka tiesiskumu tiesību aktu pieņemšanas procesā. Turklāt tiesiskuma nodrošināšana ir jāaskaņo ar vispārējo Ministru kabinetam nodoto deleģēto likumdošanas funkciju mērķi – efektīvāka valsts varas īstenošana.

Lai noteiktu, vai izvēlētie kritēriji *ultra vires* doktrīnas dažādo iedalījumi atšķiršanai ir piemēroti un lietderīgi, tiks analizēti konkrēti Satversmes tiesas spriedumi.

Satversmes tiesa 2007.gada 9.oktobra spriedumā Nr.2007-04-03 ir skaidrojusi būtiskās *ultra vires* doktrīnu, Ministru kabinetam uz likumā noteiktā pilnvarojuma, izdodot ārējo normatīvo aktu, kurš būtiski aizskar un ierobežo cilvēka pamattiesības.⁷² Konkrētajā spriedumā pieteikuma iesniedzējs – Valsts cilvēktiesību birojs savā pieteikumā ir apstrīdējis Ministru kabineta 2002.gada 23.aprīļa noteikumus Nr.165 „Apdrošināšanas periodu pierādīšanas, aprēķināšanas un uzskaites kārtība” 2. punkta vārdu un skaitļu „(bet ne agrāk kā no dienas, kad persona sasniegusi 15 gadu vecumu, izņemot šo noteikumu 40. Punktā norādīto gadījumu)” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 64., 91. Un 109. Pantam. Apstrīdētās normas tiesiskais pamats ir likuma „Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 2.1 punkts, kurš nosaka: „Šo pārejas noteikumu 1. Un 2. Punktā noteikto periodu aprēķināšanas, pierādīšanas un uzskaites kārtību nosaka Ministru kabinets.”

Pirmkārt, tiek noskaidrota būtība un mērķis tiesību aktam, kurš paredz pilnvarojumu izdot ārējo normatīvo aktu. Likumdevējam ir konkrēts mērķis, kuru viņš vēlas panākt, piešķirot Ministru kabinetam noteiktas pilnvaras. Satversmes tiesa jau iepriekš ir norādījusi, ka „ar likumdevēja pilnvarojumu izpildvarai jāsaprot ne tikai viena konkrēta, lakoniska tiesību norma, bet paša likuma būtība un mērķi.”⁷³ Satversmes tiesa savā spriedumā kā pilnvarojuma mērķi ir norādījusi – „Pilnvarojuma mērķis ir reglamentēt kārtību, kādā

⁷¹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005.gada 21.novembra spriedums lietā Nr.2005-03-0306. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2005-03-0306.htm [2015.gada 3.maijs]

⁷² Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2007.gada 9.oktobra spriedums lietā Nr.2007-04-03. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2007_04_03.htm [2015.gada 3.maijs]

⁷³ Latvijas Satversmes tiesas 2011.gada 11.janvāra spriedums lietā Nr.2010-40-03. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2010_40_03.htm [2015.gada 13.maijs]

aprēķināmi, pierādāmi un uzskaitāmi Pensiju likuma pārejas noteikumu 1. Un 2. Punktā noteiktie darba un tam pielīdzināmie periodi.”⁷⁴ Tātad likumdevējs ir vēlējies panākt, lai tiktu noregulēta kārtība (procesuāls jautājums) par likumā jau noteiktiem darba un tam pielīdzinātiem periodiem. Uz procesuāla jautājuma regulēšanu norāda likumā ietvertā pilnvarojuma vārds „kārtība”, kurš norāda uz noteiktas procedūras izstrādāšanu, neparedzot tiesības ierobežot personas pamattiesības vai izdot materiālas tiesību normas, kuras noteiktu jaunas tiesiskas attiecības.

Otrkārt. analizē deleģēto tiesību apjomu. Lai noteiktu vai minētais kritērijs izpildās konstitucionālajā tiesvedībā tas tiek iedalīts sīkāk, skaidrojot, vai apstrīdētā norma ir a) procesuāla rakstura norma, kas tikai precizē likumdevēja piešķirtajā pilnvarojumā noteiktās tiesiskās attiecības (nosaka perioda aprēķināšanas kārtību), vai b) materiāla tiesību norma, kas rada jaunas tiesiskās attiecības un/vai ierobežo pamattiesības?⁷⁵ Deleģēto tiesību apjoms var tikt noteikts arī kā Ministru kabineta izdoto ārējo normatīvo aktu salīdzinājums ar palīglīdzekļiem, kuri īsteno likumdevēja pausto mērķi. Tiklīdz tiesību akti sāk regulēt jautājumus, kuri ir izlemjami likumdevējam pašam, tie kļūst par patstāvīgiem *ultra vires* tiesību aktiem, kuri, pārkāpjot savu pilnvarojumu vairs nepilda palīglīdzekļa funkciju. Uz šo principu ir arī norādījusi Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisija – „Atbilstoši parlamenta virsvadības principam Saeima konkrēto jautājumu risina ar likumu, kam ir tālejošas sekas, savukārt Ministru kabinets šo jautājumu risina konkrētāk un detalizētāk, izdodot noteikumus”.⁷⁶ Ministra kabineta ārējie normatīvie akti ir radušies nevis likuma izstrādes, bet to izpildes ceļā.

Treškārt. pārlicinās vai izdots normatīvais akts iekļaujas tam piešķirtajā pilnvarojumā – tiesību akts atbilst augstāk stāvošai tiesību normai. Kā jau iepriekš tika noteikts, pilnvarojums ietver sevī Ministru kabinetam noteikt kārtību, kādā aprēķina, pierāda un uzskaita likumā noteiktos darba un tam pielīdzināmos periodus. Ar apstrīdētajā normā noteikto 15 gadu vecumu Ministru kabinets ir noteicis jaunu darba un tam pielīdzināmo periodu, nevis noteicis procesuālu kārtību periodu aprēķināšanai, pierādīšanai vai uzskaitīšanai. Ar šādu pilnvarojuma pārkāpumu ir aizskartas personas pamattiesības. Pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka „vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas visas Pensiju likuma pārejas noteikumu 1. Punktā minētās personas, kas līdz 1991. gadam bija nodarbinātas Latvijas teritorijā un bijušās PSRS teritorijā. Taču, pamatojoties uz apstrīdēto normu,

⁷⁴ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2007.gada 9.oktobra spriedums lietā Nr.2007-04-03. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2007_04_03.htm [2015.gada 3.maijs]

⁷⁵ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2007.gada 9.oktobra spriedums lietā Nr.2007-04-03. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2007_04_03.htm [2015.gada 3.maijs]

⁷⁶ Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisija. Par Saeimas apstiprinājuma nepieciešamību liela apjoma aizņēmumu saņemšanai. Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 20. janvāris, Nr. 10

personai, kura nodarbinātības laikā bija vecāka par 15 gadiem, šos darba periodus ieskaita apdrošināšanas stāžā, bet personai, kura bija jaunāka par 15 gadiem, – neieskaita pat tad, ja abas personas būtu strādājušas vienā un tajā pašā darbavietā. Tiesībsargs uzsver, ka šādai atšķirīgai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata.” No minētā var secināt, ka Ministru kabinetam, izdodot ārējos normatīvos aktus, kuri būtiski pārkāpj pilnvarojuma apjomu ir *ultra vires* un var aizskart Satversmē noteiktās personas pamattiesības. Turklāt ir būtiski saprast, ka Satversmes tiesai nav jāvērtē Ministru kabineta ārējos normatīvajos aktos noteiktais pamattiesību ierobežojums, jo ja pamattiesību ierobežošanas mērķis nav noteikts ar likumu, tas ir pretējs Satversmei un līdz ar to *ultra vires*.

Autore apskatīs iespējamo Ministru kabineta *ultra vires* izdotu normatīvo aktu un analizēs to pēc izvirzītajiem kritērijiem, tādā veidā apstiprinot kritēriju lietderību un turpmāku pielietojumu praksē.

„Elektroenerģijas likuma”⁷⁷ 28.panta 2.daļa nosaka – „elektroenerģijas cenas noteikšanas kārtību atkarībā no koģenerācijas stacijas elektriskās jaudas un izmantojamā kurināmā nosaka Ministru kabinets”. Ministru kabineta noteikumi Nr.221⁷⁸ 54.¹ punkts nosaka, ka „(..) regulatora apstiprinātais dabasgāzes tirdzniecības gala tarifs bez pievienotās vērtības nodokļa atbilstoši dabasgāzes faktiskajai siltumspējai (EUR/tūkst. N.m3) nepārsniedz summu, kas aprēķināta, ja dabasgāzes tirdzniecības cena ir 277,46 EUR/tūkst. N.m3.” Ar Ministru kabineta izdoto tiesību aktu tiek aizskartas personas pamattiesības – tiesības uz īpašumu Satversmes 105.panta izpratnē. Ar noteiktas dabasgāzes cenas iekļaušanu, kas pēc būtības ir mainīgs lielums, elektroenerģijas cenas noteikšanas tarifā, tiek radīti zaudējumi un aizskartas tiesības uz īpašumu.

Ja minētā ārējā normatīvā akta pārbaudei tiek izmantoti noteikti kritēriji: 1) būtība un mērķis tiesību aktam, kurš paredz pilnvarojumu institūcijai izdot normatīvo aktu; 2) deleģēto tiesību apjoms un 3) nosacījums vai izdots normatīvais akts iekļaujas tam piešķirtajā pilnvarojumā – tiesību akts atbilst augstāk stāvošai tiesību normai, tad noteiktais pamattiesību aizskārums tiktu vieglāk identificējams.

Pirmkārt, tiek noskaidrota būtība un mērķis tiesību aktam, kurš paredz pilnvarojumu institūcijai izdot normatīvo aktu. Pilnvarojuma mērķis ir noteikt „kārtību”, kādā tiek noteikts elektroenerģijas tarifs, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā. Ar pilnvarojumu Ministru kabinetam ir jāsaprot ne tikai viena konkrēta tiesību norma, kura norāda uz pilnvarojumu, bet arī paša likuma būtība un mērķi. „Elektroenerģijas likuma” 1.un 2.punkts paredz, ka šī likuma

⁷⁷ Elektroenerģijas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 25.maijs, Nr.82

⁷⁸ Ministru kabineta noteikumi Nr.221 Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā: MK noteikumi. Latvijas Vēstnesis, 2009.gada 10.marts, Nr.42

mērķis ir „nodrošināt enerģijas lietotāju efektīvu, drošu un kvalitatīvu apgādi ar enerģiju pieprasītajā daudzumā un par pamatotām cenām, dažādojot izmantojamo energoresursu veidus, palielinot energoapgādes drošumu un ievērojot vides aizsardzības prasības.” Tātad mērķis ir sasniegt konkrētu rezultātu ar konkrētiem līdzekļiem. Likumdevējs kā vienu no šiem līdzekļiem ir noteicis – pamatota cena, kas neatbilst Ministru kabineta noteikumu Nr.221 54.¹ pantam. Netiek īstenots likumdevēja noteiktais mērķis, jo aprēķināšanas tarifā, ievietotais nemainīgais lielums dabasgāzes iepirkuma cenai, kura mainās katru mēnesi, nevar tikt piemērots likumdevēja noteiktajam līdzeklim – pamatota cena. Konkrētajā situācijā tiesību subjekts iepērk gāzi par daudz augstāku cenu, bet tarifā tiek lietots Ministru kabineta noteiktais ierobežotais skaitlis.

Otrkārt, tiek analizēts deleģēto tiesību apjoms. Ministru kabinets tiek pilnvarots noteikt kārtību elektroenerģijas aprēķināšanas cenai. Iepriekš šī cena tika noteikta tarifā lietojot mainīgo gāzes iepirkuma cenas lielumu, bet 2014.gada 22.aprīlī noteiktie 54.¹ panta grozījumi⁷⁹ noteica fiksētu cenas lieluma iekļaušanu tarifa aprēķināšanas kārtībā. Likumdevējs nav devis Ministru kabinetam pilnvarojumu ierobežot personas pamattiesības⁸⁰, bet gan noteikt aprēķināšanas kārtību. Konkrētajā gadījumā tiek nodarīti mantiski zaudējumi, jo galvenā izejviela elektroenerģijas ražošanai – gāze, tiek iepirkta par augstāku cenu, nekā Ministru kabineta noteiktajā elektroenerģijas pārdošanas cenas tarifā. Tiek pārkāpts šī kritērija pārbaudes nosacījums – Ministru kabinets ir radījis normu, kura ierobežo personas pamattiesības.

Treškārt, pārliecinās vai izdots normatīvais akts iekļaujas tam piešķirtajā pilnvarojumā – tiesību akts atbilst augstāk stāvošai tiesību normai. Ar tiesību normā ietverto fiksēto dabasgāzes cenu tarifa aprēķinā, Ministru kabinets nav izveidojis aprēķināšanas kārtību atbilstoši likumā ietvertajam mērķim – noteikt elektroenerģijas aprēķināšanas cenu par pamatotām cenām. Ministru kabinets nav ievērojis likumā noteikto pilnvarojumu un ir nepamatoti aizskāris Satversmes 105.pantā noteiktās personas pamattiesības uz īpašumu. Šāda norma ir *ultra vires*, jo pārkāpj būtiskās *ultra vires* doktrīnas kritērijus.

⁷⁹ Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 10.marta noteikumos Nr.221 Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā: MK noteikumi. Latvijas Vēstnesis, 2014.gada 28.aprīlis Nr.82

⁸⁰ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010. gada 27. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-12-03. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2010-12-03.htm [2015.gada 13.maijs]. Ar pamattiesību aizskārumu šajā gadījumā ir jāsaprot Satversmes 105.pantā nostiprinātās tiesības uz īpašumu. Satversme tiesa jau vairākās iepriekšējās lietās ir atzinusi, ka ar jēdzienu „īpašums” ir saprotams ne tikai kustamais un nekustamais īpašums, bet arī līgumu tiesības ar ekonomisku vērtību un dažādas ekonomiskās intereses, kā arī dažādus prasījumus, proti, tādus, kuru izpildi var pieprasīt, ja pastāv skaidrs tiesisks pamats. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka nākotnes ienākumi arī ir uzskatāmi par īpašumu, ja tie jau ir nopelnīti vai pastāv prasība, kuru var apmierināt.

2.2. Pašvaldību tiesību aktos noteiktā kompetence

Pašvaldības saistošajiem noteikumiem ir normatīva tiesību akta raksturs, tāpēc to atbilstības Satversmei izvērtēšana ir Satversmes tiesas kompetencē. Tiesību zinātnē pastāv uzskats, ka tieši vislielākās problēmas un diskusijas Latvijā rada pašvaldību saistošie noteikumi.⁸¹ Pašvaldību kompetence izdot saistošos noteikumus ir noteikta likumā „Par pašvaldībām” 41., 43., 43.¹, 44., 45., 45.¹, 46. un 49.patnā.⁸² Ne tikai likumā „Par pašvaldībām” ir noteikta pašvaldību kompetence izdot saistošos noteikumus, bet arī likumā noteikta pilnvarojuma robežās – „Par nodokļiem un nodevām” 12.panta 1.daļa⁸³, „Par nekustamā īpašuma nodokli” 5.pants⁸⁴, „Teritorijas attīstības plānošanas likums” 5.pants⁸⁵, kā arī citi speciālu nozari reglamentējoši tiesību akti. Lai gan pašvaldības saistošo noteikumu zināmu konstitucionālo kontroli veic Vides un aizsardzības ministrija, tomēr pieteikumu skaits par attiecīgo saistošo noteikumu atbilstību augstāk stāvošam tiesību aktam Satversmes tiesā ir ļoti augsts. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka „(..) atsevišķas vietējās pašvaldības teritorijas plānojuma daļas pēc rakstura vairāk līdzinās nevis normatīviem, t.i., tiesību normas ietverošiem tiesību aktiem, bet individuāliem, t.i., tiesību normu piemērošanas aktiem.”⁸⁶ Uzskats par pašvaldību noteikumu problemātisko raksturu var tikt skaidrots ar apstākli, ka noteikumi ne tikai regulē kādu konkrētu tiesību jautājumu noteiktajā reģionā, bet arī paredz administratīvo sodu.

Pašvaldību normatīvā kompetences pārbaude nosacīti var tikt iedalīta trīs posmos: 1) vai pašvaldības saistošo noteikumu izdošanai ir tiesisks pamats, un vai tas ir norādīts; 2) vai noteikumi neatkārto un saturiski nav pretrunā ar augstāka juridiskā spēka tiesību akta normām; 3) vai ir ievērota saistošo noteikumu pieņemšanas procesuālā kārtība.⁸⁷ *Ultra vires* doktrīna pašvaldību saistošajos noteikumos visbiežāk tiek lietota pie procesuāla rakstura pārkāpumiem, neizpildot piešķirtajā pilnvarojumā noteiktās procesuālās darbības. Šāda situācijā pašvaldību saistošie noteikumi ir procesuāli *ultra vires* tiesību akti.

Satversmes tiesa savā 2004.gada 9.marta spriedumā lietā Nr.2003-16-05⁸⁸, kurš bija pirmais Satversmes tiesas spriedums, kurā tika izskatīti pašvaldības pieņemtie saistošie noteikumi teritorijas plānojuma lietā. Satversmes tiesa lielu nozīmi piešķīra normatīvo aktu

⁸¹ Stucka A. Par pašvaldību saistošajiem noteikumiem. Jurista Vārds, 2001.gada 2.jūlijs, Nr.21

⁸² Par Pašvaldībām: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1994.gada 24.maijs, Nr.61

⁸³ Par nodokļiem un nodevām: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1995.gada 18.februāris, Nr.26

⁸⁴ Par nekustamā īpašuma nodokli: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1997.gada 17.jūnijs, Nr.145/147

⁸⁵ Teritorijas attīstības plānošanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2011.gada 2.februāris, Nr.173

⁸⁶ Satversmes tiesas 2007.gada 26.aprīļa spriedums lietā Nr.2006-38-03. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/Spriedums_2006_38_03.htm [2015.gada 13.maijs]

⁸⁷ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004, 637.-639.lpp.

⁸⁸ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2004.gada 9.marta spriedums lietā Nr. 2003-16-05. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2003-16-05.rtf> [2015.gada 15.maijs]

pieņemšanas procesuālajai kārtībai. Tiesa uzskatīja, ka, ievērojot dažādas intereses, normatīvajos aktos noteiktajai teritorijas plānojuma izstrādāšanas procesuālajai kārtībai no pašvaldības puses jāgarantē objektīva, godprātīga un caurskatāma lēmuma pieņemšana. Pašvaldības teritorijas plānojuma pieņemšanas procesā kompleksi ir jāsaņem atsevišķu privātpersonu intereses ar attiecīgās teritorijas ilgtspējīgas attīstības iespējām. Paredzot vai īstenojot citu sākotnējo teritorijas plānojuma uzdevumu, piemēram, sekmējot vienīgi pilsētas ekonomisko izaugsmi (peļņas gūšanu), neņemot vērā īpašās dabas un kultūras vērtības vai arī pašvaldībai pārkāpjot rīcības brīvības ārējās robežas, tiek panākts prettiesisks galarezultāts.⁸⁹ Konkrētajā lietā tika pārkāpts pašvaldības saistošo noteikumu izdošanas process – likuma „Par pašvaldībām” 45.panta 2.daļas prasības un netika ievērots sabiedriskās apspriešanas termiņš. Ja konkrētajai lietai tiek piemēroti procesuālās *ultra vires* doktrīnas pārkāpuma kritēriji: 1) tiesību akta izsludināšanas kārtība; 2) sabiedrības līdzdalība tiesību akta pieņemšanas procesā – pilnvarojumā noteikto procesuālo tiesību ievērošana, tad šie kritēriji tiek izpildīti un pašvaldības izdotie saistošie noteikumi ir *ultra vires*.

Konstitucionālajā tiesvedībā pašvaldības saistošie noteikumi var būt ne tikai procesuāli *ultra vires*, bet arī būtiski *ultra vires*. Satversmes tiesa ar savu spriedumu lietā Nr.2013-21-03 ne tikai iedibināja *ultra vires* doktrīnas jēdzienisko skaidrojumu konstitucionālās tiesas praksē, bet arī atzina Rīgas domes saistošos noteikumu Nr.80 „Sabiedriskās kārtības noteikumi Rīgā” 4.1. un 15. Punktu par neatbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 105.panta pirmajam un trešajam teikumam.⁹⁰ Minētajā spriedumā Satversmes tiesa noteica, ka „ņemot vērā to, ka arī pašvaldībām ar likumdevēja pilnvarojumu ir piešķirta tiesības izdot ārējos normatīvos aktus (saistošos noteikumus), minētās doktrīnas (*ultra vires*) ietvaros izteiktās atziņas ir attiecināmas arī uz izskatāmo lietu”. Tiesa, izskatot Rīgas domes pieņemtos saistošos noteikumus, vadījās pēc jau iedibinātās būtiskās *ultra vires* doktrīnas izskatīšanas kritērijiem, bet attiecīgi vērtēja arī pašvaldībām piešķirto administratīvās sodīšanas funkciju – „Pašvaldības likuma 43.panta pirmās daļas 4.punktā noteiktais pilnvarojums aplūkojams kopsakarā ar LAPK regulējumu, kas attiecībā uz trokšņošanas kā sabiedriskās kārtības pārkāpuma sodāmību ir izsmeļošs, proti, konkrēto ar sabiedrisko kārtību saistīto jautājumu regulē likums.” Rīgas dome ar tiesību normu noteica jau regulētu jautājumu LAPK un tādējādi ierobežoja personas tiesības uz īpašumu, kas šajā gadījumā bija nesaņemtā peļņa no neveiktās komercdarbības.

⁸⁹ Čepāne I. Tiesības uz īpašumu un labvēlīgu vidi līdzsvara meklējumi Satversmes tiesas praksē. Jurista Vārds 2011.gada 22.novembris Nr.47

⁹⁰ Satversmes tiesas 2014.gada 12.decembra spriedums lietā Nr.2013-21-03. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums-2013-21-03.pdf> [2015.gada 1.maijs]

Rīgas dome saistošos noteikumus Nr.80 izdeva pamatojoties uz likumā „Par pašvaldībām” 43.panta 3.daļā ietverto pilnvarojumu - dome var pieņemt saistošos noteikumus arī, lai nodrošinātu pašvaldības autonomo funkciju un brīvprātīgo iniciatīvu izpildi. Tomēr šo pilnvarojumu nevar attiecināt uz šī paša panta 1.daļas minētajiem pašvaldības darbības virzieniem, tas nav uzskatāms kā palīginstrumentis gadījumā, ja pašvaldības vēlme regulēt kādu no tiesību jautājumiem neiekļaujas panta 1.daļas likumdevēja nodotajā pilnvarojumā. Pašvaldības autonomās funkcijas nevar tikt veiktas, ja tās ir pretējas tiesiskuma principam, konkrētajā gadījumā Dome nevar regulēt jautājumus, kuri jau ir noregulēti ar likumdevēja pieņemtu likumu.

Konstitucionālajā tiesvedībā *ultra vires* doktrīnas realizēšana nevar tikt pamatota tikai ar nosacījumu par pilnvarojuma pārkāpšanu. Apkopojot Satversmes tiesas praksi, autore secina, ka katrā no spriedumiem, kurā doktrīna ir tikusi piemērota, tiesas skaidrojums par pilnvarojuma pārkāpuma esamību, ir bijis atšķirīgs. Lai attīstītu tiesību institūta vienādu izpratni un lietojumu, ir vēlams lietot izvirzītos kritērijus.

3. *ULTRA VIRES* DOKTRĪNA ĀRVALSTU KONSTITUCIONĀLAJĀ TIESVEDĪBĀ

Pirms Otrā pasaules kara tikai dažas no pasaules augstākajām tiesām izmantoja savas konstitucionālās kontroles tiesības un noteica zemāk stāvošus tiesību aktus par pretējiem konstitūcijai. 1950.gadā Rietumeiropa kļuva par epicentru „jaunā konstitucionālisma” ieviešanai – demokrātiskas valsts modelis, leģitimitāte tiek noteikta caur suverēnu kā valsts augstākās varas īstenotāju, pamattiesību prioritārā loma un konstitucionālās kontroles īstenošana modelis, pieņemot lēmumus par tiesību aktu neatbilstību konstitūcijai. 1990.gadā pamatformula konstitucionālajam modelim: 1) rakstīta konstitūcija; 2) pamattiesību nodaļa un 3) konstitucionālā kontrole, kura aizsargā noteiktās pamattiesības, izplatījās globāli. Konstitucionālās tiesas pastāvēšanai šajā konstitucionālisma attīstības periodā tika piešķirta nozīmīga loma.⁹¹ *Ultra vires* doktrīna tiek iedibināta konstitucionālajā tiesvedībā caur konstitucionālās kontroles īstenošanu – konstitucionālās tiesas, pieņemtu spriedumu. Ir būtiski izprast konstitucionālās sistēmas iedalījumu centralizētajā un decentralizētajā modelī, jo doktrīnas pielietojums no institucionālā viedokļa ir krasī atšķirīgs.

Centralizētajā jeb Eiropas modelī tikai konstitucionālās tiesas ir apveltītas ar tiesībām noteikt tiesību aktu par pretēju konstitūcijai, bet vispārējās jurisdikcijas tiesas nav apveltītas ar šādām tiesībām. Turpretī decentralizētajā modelī, piemēram ASV, konstitucionālo kontroli īsteno visas tiesu varas institūcijas tiesvedības procesa gaitā.⁹² Šādas būtiskas atšķirības ir ietekmējušas doktrīnas attīstību konstitucionālajā tiesvedībā, jo ASV un Lielbritānijā⁹³ tā tiek papildīta ar vispārīgu skaidrojumu par tiesību akta neatbilstību, neizmantojot konstitucionālajā tiesvedībā iedibinātus tiesību principus, bet savukārt Eiropas modelī tiek izmantoti noteikti kritēriji, lai nodrošinātu *ultra vires* doktrīnas piemērošanu.

Turpmākajā nodaļā autore aplūkos *ultra vires* doktrīnas attīstību, vērtējot konstitucionālo tiesu praksi Vācijā, Lietuvā un Polijā. Gan Vācija, gan Lietuva, gan Polija un arī Latvija ietilpst Eiropas centralizētajā konstitucionālajā modelī, tāpēc ir lietderīgi veikt analīzi starp līdzīgām sistēmā ietilpstošām valstīm, lai uzzinātu vai nepastāv kāds veids kā pozitīvi attīstīt *ultra vires* doktrīnu Latvijā. Vācijas un Polijas konstitucionālajā tiesvedībā

⁹¹ Rosenfeld M., Sajó A. The Oxford handbook of comparative constitutional law. Oxford, U.K.: Oxford University Press, 2012, p. 817.lpp.

⁹² Turpat. 818.lpp.

⁹³ Lielbritānijas tiesību sistēmā *ultra vires* doktrīna pēc savas vēsturiskās attīstības gaitas tika aizgūta no komerciesībām, bet vēlāk to sāka pielietot Administratīvajās tiesībās. Konstitucionālo tiesību izpratnē doktrīna tiek ierobežota ar parlamenta suverenitātes principu.

ultra vires doktrīna tiek plaši realizēta, lemjot par jautājumiem, kuri skar Eiropas Savienības un nacionālo tiesību aktu piemērošanas robežas, tāpēc padziļināti tiks vērtēti un analizēti konstitucionālās tiesas spriedumi šajās lietās.

3.1.Vācija

Ultra vires doktrīna kā jau iepriekš ticis, minēts, tiek realizēta caur valsts konstitūcijā iestrādāto konstitucionālās kontroles modeli. Lai analizētu doktrīnas attīstību Vācijā, ir nepieciešams izprast gan pašas konstitūcijas izveidošanas gaitu, gan konstitucionālās kontroles īstenošanu – konstitucionālās tiesas pilnvaru robežas savu pienākumu īstenošanā.

Lai gan Vācijas Pamatlikums jeb konstitūcija (*Basic law*) ir atšķirīga no ASV konstitūcijas struktūras, tomēr ASV konstitūcija ir iespaidojusi tā izveidi un attīstību. 1949.gadā pieņemtais Pamatlikums noteica jaunu politisko sistēmu pēc Trešā reiza katastrofas un sagrauves Otrajā pasaules karā. Pamatlikuma izveidi Vācijā var saukt par ļoti neierastu konstitūcijas pieņemšanas modeli, jo tā tika veidota laikā, kad Vācija bija sašķelta divās daļās – Vācijas Federatīvajā Republikā (Rietumvācijā) un Vācijas Demokrātiskajā Republikā (Austrumvācijā). Šie apstākļi bija motivācija federālām zemēm pieņemt jaunu tiesību aktu – Pamatlikumu, bet ne pilna teksta konstitūciju. Lai gan Pamatlikums tika uzskatīts par pagaidu dokumentu, tomēr tā pagaidu daba tika saskaņota tikai ģeogrāfiskā nozīmē.⁹⁴

Pamatlikuma izveides process ir rosinājis diskusijas par Vācijas pamatlikuma leģitimitāti. Vēsturiski tā izveidošanu rosināja Sabiedroto spēki. Ņemot vērā, ka Vācija pēc savas vēsturiskās formas ir federatīva republika un tās sastāvā ir vairākas federālās zemes jeb teritorijas ar pašnoteikšanās tiesībām, kurām jau to iekšienē bija izveidotas konstitūcijas, Sabiedrotie spēki vēlējās panākt kontrolētu sistēmu visā federācijā kopumā, jo tādā veidā būtu panākama Austrumvācijas sakāve. 1948.gada 1.jūlijā Londonā norisinājās Sabiedroto spēku konference, kurā vienpadsmit federālo zemju premjerministriem tika prezentēti trīs tā sauktie Frankfurtes dokumenti, tādā veidā liekot pamatus Vācijas Federatīvās Republikas izveidei. Frankfurtes dokumenti sevī iekļāva trīs būtiskus priekšnoteikumus: 1) demokrātiskums, 2) federālisms un 3) cilvēka pamattiesību aizsardzība. Tika nolemts, ka jaunais pamatlikums ir jāpieņem Parlamentārajai padomei (*Parlamentarischer Rat*). Tas nozīmēja, ka Pamatlikuma pieņemšanai bija nepieciešama parlamenta jeb divu trešdaļu piekrišana no federālo zemju pārstāvjiem, lai Parlamentārā padome 70 pārstāvju sastāvā pieņemtu un apstiprinātu pamatlikumu. Leģitimitāti Vācijas Federatīvās Republikas Pamatlikumam piešķir tieši

⁹⁴ Heun W. *The Constitution of Germany, A Contextual Analysis*, First Edition: Hart Publishing, 2010, p.10

federālo zemju pārstāvju jeb Parlamenta dotā piekrišana, jo, lai gan federālo zemju pārstāvjiem viņiem deleģētajās pārstāvības tiesībās suverēns nenodeva tiesības pieņemt federatīvās valsts konstitūciju, tomēr viņu leģitimitāte tika iegūta demokrātisku vēlēšanu ceļā. 1990.gada 23.augustā Austrumvācijas Parlaments apstiprināja savu pievienošanos 1949.gada Rietumvācijas pieņemtajam Pamatlikumam.⁹⁵ Pamatlikums tika veidots laikā, kad valsts ģeogrāfiski bija sašķelta, tāpēc tā izveidei īpašu nozīmi bija nepieciešams piešķirt vispārīgumam un pamattiesību aizsardzībai, lai tā piemērošana būtu iespējama arī Austrumvācijā.

Vācijas Federālā Konstitucionālā Tiesa tiek uzskatīta par konstitucionāli tiesiskas valsts stūrakmeni⁹⁶, kā arī par konstitūcijas sargātāju. Federālās Konstitucionālās Tiesas likums (*Federal Constitutional Act – Bundesverfassungsgerichtgesetz*)⁹⁷ nosaka Vācijas Federālo Konstitucionālo Tiesu par konstitucionālo orgānu (*Verfassungsorgan*) līdzās Bundestāgam un federālajam prezidentam, savukārt Pamatlikums pilnvaro konstitucionālo tiesu izskatīt jautājumus par tiesību normu atbilstību augstāk stāvošam tiesību aktam.⁹⁸ Federālā Konstitucionālā Tiesa savas konstitucionālās kontroles pilnvaras īsteno, izskatot: 1) strīdus starp varas institūcijām – federālajiem orgāniem; 2) tiesību normu atbilstību Pamatlikumam (*Normenkontrolle*); 3) tiesību subjekta konstitucionālo sūdzību par pamattiesību aizskaršanu.⁹⁹ *Ultra vires* doktrīna Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas praksē tiek attīstīta caur tiesību normu atbilstības pārbaudi Pamatlikumam. Ņemot vērā Vācijas Federālās Konstitucionālās Tiesas aktīvo darbību Eiropas Savienības tiesību aktu pārbaudē, doktrīna tiek plaši realizēta, lai noteiktu Eiropas Savienības tiesību aktu un Vācijas Pamatlikuma saskarsmes robežas.¹⁰⁰ Tāpēc, lai izprastu *ultra vires* doktrīnu Vācijas konstitucionālajā tiesvedībā ir jāanalizē tiesas prakse lietās par Eiropas Savienības aktu atbilstībai Pamatlikumam, nosakot vienojošos elementus, kuri varētu tikt piemēroti doktrīnas attīstībai Satversmes tiesas darbībā.

⁹⁵ Heun W. *The Constitution of Germany, A Contextual Analysis*, First Edition: Hart Publishing, 2010, p.10. – 13.

⁹⁶ Schlaich K., Korioth S. *Das Bundesverfassungsgerricht* 8th ed.: Munich, CH Beck, 2010

⁹⁷ Federālās Konstitucionālās Tiesas likums. Pieejams: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/BVerfGG.htm> [2015.gada 11.maijs]

⁹⁸ Vācijas Federatīvās Republikas Pamatlikums. Pieejams: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/GG.htm#100> [2015.gada 11.maijs]

⁹⁹ Borowski M. *The Beginnings of Germany's Federal Constitutional Court*, *Ratio Juris*. Vol. 16 No.2 June 2003

¹⁰⁰ Federālās Konstitucionālās Tiesas likums. Pieejams: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/BVerfGG.htm> [2015.gada 11.maijā]

Vācijas Federālā Konstitucionālā Tiesa jau 1974.gadā skatīja Savienības izdoto tiesību aktu atbilstību Vācijas konstitucionālajai sistēmai.¹⁰¹ Minētajā spriedumā tiesa noteica – „kamēr Kopienas tiesības nesatur Parlamenta pieņemtu pamattiesību katalogu, kas būtu līdzvērtīgs Pamatlikuma pamattiesību katalogam, Federālā Konstitucionālā tiesa sargā Pamatlikumā ietvertās pamattiesības, lemjot konkrētās normas kontroles procesā par Kopienas tiesību piemērošanu.”¹⁰² Konkrētais spriedums novilka robežu starp pamattiesību īstenošanu Eiropas Savienības un Vācijas tiesību aktos, liekot uzvaru uz Vācijas Pamatlikumā noteikto pamattiesību pārkāpumu pār Savienības tiesību aktos ietverto regulējumu.

Lai arī Vācijas Federālā Konstitucionālā tiesa 1974.gada spriedumā atzina Pamatlikuma pārkāpumu pamattiesību īstenošanā, tomēr *ultra vires* doktrīna praksē tiek realizēta kompetences pārkāpuma gadījumos. Tieši ar Māstrihtas spriedumu¹⁰³ tika iedibināts tiesību jēdzienu – *kompetenču pārkāpjošais tiesību akts (ausbrechender Rechtsakt)*, kurš noteica, ka Savienības izdots tiesību akts, pārkāpjot līgumā noteiktās kompetences robežas, ir *ultra vires* un neiekļaujas Vācijas tiesību sistēmā. Konstitucionālā tiesa noteica pilnvaras pieņemt gala lēmumu, izskatot Savienības tiesību akta iekļaušanu Vācijas tiesību aktu sistēmā. Ar šādu pilnvaru noteikšanu tika nodrošināts demokrātiskas valsts un suverenitātes princips.

Ar 2009.gada Lisabonas spriedumu¹⁰⁴ Vācijas Federālā Konstitucionālā tiesa noteica *ultra vires* kontroles mehānismu Savienības tiesību aktu pārbaudē. Tiesai īstenojot *ultra vires* kontroles pārbaudi, tiek veiktas šādas darbības:

A. Konstitucionālā tiesa veic Savienības institūciju un to lietoto tiesību instrumentu pārbaudi saskaņā ar kompetences piešķiršanas principu (*principle of conferral*);

B. Konstitucionālā tiesa nosaka vai tiek ievēroti Pamatlikuma 23.panta 1.daļā noteiktie tiesību principi: demokrātiskas valsts princips, sociāla un federatīva likuma spēkā esamības principi, kā arī subsidiaritātes princips, kurš garantē pamattiesību aizsardzību saskaņā ar Pamatlikumu.

Veicot Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas prakses analīzi, var secināt, ka tā savos spriedumos nostiprina demokrātiskas valsts principa pastāvēšanu un suverēna pamattiesību ievērošanu, nepieļaujot Eiropas Savienības kompetences izveidošanu pār dalībvalstu kompetenci. Minēto principu nostiprināšana caur *ultra vires* doktrīnas realizēšanu tiek

¹⁰¹ Vācijas Federālās Konstitucionālās Tiesas spriedums lietā Nr. BVerfGE 37, 271 [1974]. Pieejams: http://www.utexas.edu/law/academics/centers/transnational/work_new/german/case.php?id=588 [2015.gada 11.maijā]

¹⁰² Turpat.

¹⁰³ Vācijas Federālās Konstitucionālās Tiesas spriedums lietā Nr. 2 BvR 2134/92, Pieejams: http://www.judicialstudies.unr.edu/JS_Summer09/JSP_Week_1/German%20ConstCourt%20Maastricht.pdf [2015.gada 11.maijā]

¹⁰⁴ Vācijas Federālās Konstitucionālās Tiesas spriedums lietā Nr. 2 BvE 2/08, Pieejams: http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2009/06/es20090630_2bve000208en.html [2015.gada 11.maijā]

panākta diplomātiskā ceļā, tiesai savos spriedumos iekļaujot nozīmīgas tēzes kā – „nacionālās konstitucionālās identitātes saglabāšana saskaņā ar Pamatlikumu un Savienības tiesību aktiem iet roku rokā ar Eiropas tiesiskās telpas veidošanu.”¹⁰⁵ *Ultra vires* doktrīna ne tikai aizsargā suverēna pamattiesību ievērošanu nacionālā līmenī varas institūciju kompetences pārkāpšanu gadījumā, bet arī realizē valsts demokrātiskuma un konstitucionālās identitātes saglabāšanu globālā līmenī – Eiropas Savienības tiesību aktu piemērošanas gadījumos.

3.2.Polija

Polija tāpat kā Latvija ir post-padomju valsts, kura kopā ar Latviju 2004.gadā tika uzņemta Eiropas Savienībā. *Ultra vires* doktrīnas analīze Polijas konstitucionālajā sistēmā ir nozīmīga, jo Polija ir bijusi līdzīgos tiesiskos apstākļos kā Latvija, tomēr neatkarības periods tai ir ilgāks, kurā ir bijusi iespēja attīstīt doktrīnu konstitucionālajā tiesvedībā.

Polijas konstitucionālo tiesību attīstība sākās ar politiskās kustības „Solidaritāte” attīstību 1980.gadā, kura tika vērsta pret komunistisko režīmu Polijā. 1982.gada 26.martā, veicot konstitucionālus grozījumus, tika izveidoti divi konstitucionāli orgāni - Konstitucionālais tribunāls (*Trybunał Konstytucyjny*) un Valsts tribunāls (*Trybunał Stanu*). Lai gan 1985.gada 29.aprīlī tika pieņemts Konstitucionālā tribunāla akts, tomēr tas nedeva Konstitucionālajam tribunālam pilnvaras noteikt tiesību akta neatbilstību konstitūcijai. Tikai 1997.gada 17.oktobrī pēc jaunās konstitūcijas spēkā stāšanās, Konstitucionālais tribunāls tika apveltīts ar visām „modernā konstitucionālisma” konstitucionālās kontroles īstenotāja pilnvarām.¹⁰⁶

Ultra vires doktrīnu Polijas konstitucionālajā tiesvedībā realizē divi konstitucionālās kontroles īstenotāja orgāni. Konstitucionālā tribunāla kompetencē ir lemt par tiesību aktu atbilstību Konstitūcijai,¹⁰⁷ attīstot būtisko *ultra vires* doktrīnu, savukārt Valsts tribunāls izskata lietas saistībā ar personu, kas ieņem (vai ir ieņēmušas) augstākos valsts amatus, apsūdzību par Konstitūcijas vai citu tiesību aktu pārkāpšanu, kas savukārt izdala atsevišķu procesuālo un pilnvaru ļaunprātīgu pārkāpšanu *ultra vires*. Atšķirībā no Latvijas un Vācijas, Polijai tiek atsevišķi izdalīts konstitucionālās kontroles īstenotājs valsts augstāko amatpersonu

¹⁰⁵ Turpat.

¹⁰⁶ Sadurski W. *Constitutional Justice, East and West*, Kluwer Law International, The Netherlands, 2002, p. 265.

¹⁰⁷ Polijas Republikas Konstitūcija. Pieejams: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm> [2015.gada 15.maijā] 188.: Konstitucionālais Tribunāls izskata lietas par: 1) valsts tiesību aktu un starptautisko nolīgumu atbilstību Konstitūcijai; 2) valsts tiesību aktu atbilstību starptautiskajiem nolīgumiem, kuru ratifikācija nepieciešama pirms to apstiprināšanas Parlamentā; 3) centrālās varas iestāžu izdoto tiesisko reglamentāciju, ratificēto starptautisko nolīgumu un tiesību aktu atbilstību Konstitūcijai; 4) politisko partiju mērķu vai darbības atbilstību Konstitūcijai 5) Konstitucionālajā sūdzībā ietvertu pamattiesību aizskārums izskatīšana.

uzraudzībai, tādā veidā īstenojot un nostiprinot demokrātiskas valsts un suverēna augstākās varas tiesību institūtus.

Polijas Konstitūcijas 92.pantā ir noteikta deleģētās likumdošanas kārtība un tās pilnvaru apjoms institūcijām, kuras īsteno ar deleģēto likumdošanu piešķirtās tiesības. Piemēram, Konstitucionālais tribunāls savā 2013.gada 5.marta spriedumā atzina par antikonstitucionāliem Tieslietu ministra izdotos noteikumus „Par medicīnisko ekspertīžu un citu līdzīgu darbību veikšanu notiesātajiem vai aizdomās turētajiem”.¹⁰⁸ Kriminālprocesa kodeksā nebija ietverts pilnvarojums Tieslietu ministram izdot konkrētos noteikumus, kā rezultātā tika aizskartas personas pamattiesības – tiesības uz privātumu un cieņu. Tribunāls secināja, ka deleģētajā likumdošanā ir nozīmīgi saglabāt tiesību aktu hierarhiju starp likumā un noteikumos paredzēto tiesisko normu regulējumu. Noteikumi nevar tikt uzskatīti par līdzvērtīgiem vai augstāk stāvošiem par likuma normu. Līdzīgi kā Latvijā arī Polijas konstitucionālajā tiesvedībā tiek izmantoti būtiskā *ultra vires* doktrīnas kritēriji, kuri atšķirībā no Latvijas ir iestrādāti Polijas Konstitūcijas 92.pantā – „(..) pilnvarojumā ir jānorāda regulējumā jautājuma saturs un mērķis, kā arī galvenās vadlīnijas, kuras iekļaujamas normatīvajā aktā.”¹⁰⁹ Konstitūcijā nostiprinātie kritēriji ļauj Konstitucionālajam tribunālam vieglāk identificēt iespējamo antikonstitucionālo tiesību normu.

Polija līdzīgi kā Vācija ir vērtējusi Eiropas Savienības tiesību aktu atbilstību Konstitūcijai, kā arī noteikusi robežas Savienības normu piemērošanai atbilstoši Konstitūcijas regulējumam. Šajā kontekstā ir analizējami trīs Konstitucionālā tribunāla spriedumi, kuri noteica Polijas Republikas Konstitūcijā noteikto tiesību prevalēšanu pār Savienības tiesību aktos noteiktajām tiesībām. 2005.gada 27.aprīļa spriedumā lietā par Eiropas apcietināšanas orderi, Tribunāls noteica, ka likumi, kas ievieš Savienības tiesības, ir pakļauti konstitucionālajai kontrolei, tas ir, *ultra vires* kontrolei.¹¹⁰ Līdzīgi kā Vācijas Federālā Konstitucionālā tiesa arī Polijas Konstitucionālais tribunāls pilnvaroja sevi veikt *ultra vires* kontroli, tādā veidā esot kā institūcija kas pieņem gala lēmumu par tiesību akta atbilstību Konstitūcijai. Savukārt ar 2005.gada¹¹¹ un 2010.gada¹¹² spriedumiem par Eiropas Savienības pievienošanās līgumu un Lisabonas līgumu, Polijas Konstitucionālais tribunāls noteica Polijas

¹⁰⁸ Polijas Konstitucionālā tribunāla 2013.gada 5.marta spriedums lietā Nr. U2/11. Pieejams: <http://trybunal.gov.pl/en/news/press-releases/after-the-hearing/art/5707-obowiazek-oskarzonego-poddania-sie-badaniom-zastosowanie-srodkow-przymusu-asysta-przy-badaniu/> [2015.gada 15.maijā]

¹⁰⁹ Polijas Republikas Konstitūcija. Pieejams: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm> [2015.gada 15.maijā]

¹¹⁰ Polijas Konstitucionālā tribunāla 2005.gada 27.aprīļa spriedums lietā Nr. P1/05. Pieejams: http://trybunal.gov.pl/fileadmin/content/omowienia/P_1_05_full_GB.pdf [2015.gada 15.maijā]

¹¹¹ Polijas Konstitucionālā tribunāla 2005.gada 11.maija spriedums lietā Nr. K18/04. Pieejams: http://trybunal.gov.pl/fileadmin/content/omowienia/K_18_04_GB.pdf [2015.gada 15.maijā]

¹¹² Polijas Konstitucionālā tribunāla 2010.gada 24.novembra spriedums lietā Nr. K32/09. Pieejams: http://trybunal.gov.pl/uploads/media/SiM_LI_EN_calosc.pdf [2015.gada 15.maijā]

Konstitūcijas augstāko juridisko spēku pār Eiropas Kopienu tiesībām. Tomēr gan Vācijas, gan Polijas analizētajos spriedumos ir secināms, ka kopienu valstu konstitucionālajām tiesām nav noteikta kompetence vērtēt Savienības tiesību aktu leģitimitāti, bet gan vērtēt Eiropas Savienības institūcijām piešķirtās kompetences robežas.

3.3.Lietuva

Lietuva savā konstitucionālo tiesību attīstībā ir ļoti līdzīga Latvijai, ņemot vērā abu valstu vēsturisko tiesību sistēmas izveidi. Lietuvas Konstitūcijai tika pieņemta 1992.gada 25.oktobrī, bet stājās spēkā 2.novembrī¹¹³. Lai analizētu *ultra vires* doktrīnas attīstību Lietuvas konstitucionālajā tiesvedībā, tiks pētīti Lietuvas konstitucionālās tiesas spriedumi attiecībā uz deleģētās likumdošanas ceļā pārkāpto pilnvaru apjomu, izdodot tiesību aktus, kas ir pretrunā ar augstāk stāvošiem tiesību aktiem.

Ultra vires doktrīnu Lietuvas Republikas Konstitucionālā tiesa veido, pildot tai saskaņā ar Lietuvas Republikas Konstitūciju piešķirtās pilnvaras:

- 1) Izpētot, vai likumi, citi tiesību akti nav pretrunā ar Konstitūciju, vai likumam pakļautie tiesību akti nav pretrunā ar likumdošanu;
- 2) Sniedzot slēdzienus, vai netika pārkāpti vēlēšanu likumi Republikas Prezidenta vai Seima locekļu vēlēšanu laikā;
- 3) Sniedzot slēdzienu, vai valsts ierēdņa, kuram ierosināta lieta sakarā ar palīdzību valsts nozieguma izdarīšanā, konkrētās darbības ir pretrunā ar Konstitūciju.¹¹⁴

Lai īstenotu piešķirtās pilnvaras, Lietuvas Konstitucionālā tiesa ir plaši tulkojusi Konstitūcijas 5.pantā nostiprināto varas dalīšanas principu – „Valsts varu Lietuvā realizē Seims, Republikas Prezidents, Valdība un tiesu vara. Varas pilnvaras tiek ierobežo Konstitūcija. Varas iestādes kalpo cilvēkiem.”¹¹⁵ Saturiski tulkojot varas dalīšanas principu, lai realizētu *ultra vires* doktrīnu, ir jāsaprot cik plašas likumdošanas pilnvaras likumdevējs ir deleģējis. Latvijā Satversmes tiesa ir noteikusi, ka par sabiedriski nozīmīgiem jautājumiem ir jālemj pašam likumdevējam¹¹⁶, savukārt Lietuvas Republikas Konstitucionālā tiesa savā

¹¹³ Lietuvas Republikas Konstitūcija. Pieejams: <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Constitution.htm> [2015.gada 15.maijā]

¹¹⁴ [b.a]. *Ultra vires* doktrīna konstitucionālo tiesu praksē. Lietas ierosināšana Satversmes tiesā. Satversmes tiesas 2007.gada materiālu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 58.lpp.

¹¹⁵ Lietuvas Republikas Konstitūcija. Pieejams: <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Constitution.htm> [2015.gada 15.maijā]

¹¹⁶ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2007.gada 9.oktobra spriedums lietā Nr.2007-04-03. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2007_04_03.htm [2015.gada 3.maijs]

konstitucionālajā tiesvedībā ir noteikusi konkrētus jautājumus, kuri ir izlemjami likumdevējam pašam.

Lietuvas Republikas Konstitucionālās tiesas 2002.gada 3.jūnija spriedumā¹¹⁷ par atskaitījumiem valsts autoceļu klāšanai, labošanai un uzturēšanai noteica, ka „tādi būtiski nodokļa vai cita obligātā maksājuma elementi kā objekts, šo attiecību subjekti, to tiesības un pienākumi, lielumi (tarifi), termiņi, izņēmumi un atvieglojumi jānosaka ar likumu.” Tātad Seims savas konstitucionālās pilnvaras noteikt valsts nodokļus un citus obligātos maksājumus nevar nodot nevienai citai institūcijai, tai skaitā arī valdībai. Valdība vai cita institūcija nevar uzņemties tādas pilnvaras. Konkrētajā gadījumā valdība savos noteikumos ietvēra noteiktu atskaitījumu objektus un apmēru, ko Konstitucionālā tiesa atzina par *ultra vires*, jo pārkāpa Konstitūcijā noteiktās pilnvaras. Ņemot vērā, ka konstitucionālai tiesai ir nodotas pilnvaras vērtēt tiesību akta atbilstību augstāk stāvošam tiesību aktam, tai, skatot lietas saistībā ar noteiktu jautājumu regulēšanu starp varas institūcijām, savos spriedumos būtu ieteicams konkrēti norādīt uz tikai likumdevējam regulējamiem jautājumiem, vai jautājumiem, kuri var tikt regulēti arī deleģētās likumdošanas ceļā.

Kā atšķirīgu *ultra vires* doktrīnas realizāciju var minēt Lietuvas Konstitucionālās tiesas pētīto tiesu darbību kā *ultra vires*. Konstitucionālās tiesas lēmumos konstatēts, ka augstākās instances vispārējās kompetences tiesas (un to tiesu tiesneši) nedrīkst iejaukties zemākas instances vispārējās kompetences tiesu izskatāmajās lietās, sniegt tām kaut kādus obligātus vai rekomendējoša rakstura norādījumus, kā jāizspriež attiecīgās lietas u.tml.; tādi norādījumi (nav svarīgi, obligāti vai rekomendējoša rakstura) no Konstitūcijas viedokļa būtu jāvērtē kā attiecīgo tiesu (tiesnešu) darbība *ultra vires*.¹¹⁸ Konstitucionālā tiesa ir vērtējusi saturiski doktrīnu un pielietojusi to ne tikai izskatot normatīvo aktu hierarhiju, bet arī valsts institūciju un orgānu savstarpējo attiecību hierarhiju saskaņā ar Konstitūcijas regulējumu.

Analizējot *ultra vires* doktrīnas attīstību ārvalstu konstitucionālajā tiesvedībā, ir secināms, ka saturiski tā aptver ļoti plašu tiesisko pilnvaru pārkāpšanas lauku. Tā var tikt attiecināma gan uz nacionālo tiesību aktu neatbilstību augstāk stāvošam tiesību aktam, gan uz Eiropas Savienības tiesību aktu neatbilstību dalībvalsts konstitūcijai, gan uz valsts institūciju un to orgānu savstarpējo attiecību hierarhiju attiecībā pret konstitūcijas regulējumu. Doktrīna ne tikai aizsargā vispārējos tiesību principus nacionālā līmenī, bet arī veicina Eiropas Savienības dalībvalstu konstitucionālās identitātes un demokrātiskas valsts principu saglabāšanu globālā līmenī.

¹¹⁷ Lietuvas Republikas Konstitucionālās tiesas spriedums lietā Nr. 45/01-12/03-15/03-24/03. Pieejams: <http://www.lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1205/content> [2015.gada 15.maijā]

¹¹⁸ [b.a]. *Ultra vires* doktrīna konstitucionālo tiesu praksē. Lietas ierosināšana Satversmes tiesā. Satversmes tiesas 2007.gada materiālu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008., 65.lpp.

KOPSAVILKUMS

1. *Ultra vires* doktrīna var tikt īstenota tikai ar konstitucionālās kontroles īstenotāja – valsts institūciju, kurai ir piešķirtas tiesības atzīt par spēkā neesošiem tiesību aktus, kas neatbilst valsts konstitūcijai.
2. *Ultra vires* doktrīna nevar tikt papildīta un pamatota tikai ar neatbilstību likumdevēja tiesību normas pieņemšanas mērķim. Tiesību zinātnē ir jāizveido kritēriji, kuri noteiktu *ultra vires* doktrīnas piemērošanu. Būtiskā *ultra vires* pārkāpuma kritēriji tiek noteikti, pirmkārt, nosakot būtību un mērķi tiesību aktam, kurš paredz pilnvarojumu institūcijai izdot normatīvo aktu, otrkārt, analizējot deleģēto tiesību apjomu un treškārt, skaidrojot vai izdots normatīvais akts iekļaujas tam piešķirtajā pilnvarojumā – tiesību akts atbilst augstāk stāvošai tiesību normai. Procesuālā *ultra vires* pārkāpuma kritēriji tiek noteikti, pirmkārt, analizējot tiesību akta izdošanas kārtību un otrkārt, nosakot sabiedrības līdzdalību tiesību akta pieņemšanas procesā – pilnvarojumā noteikto procesuālo tiesību ievērošanu. Kritēriji ļauj izprast doktrīnas saturu un piemērošanas tiesisko pamatu.
3. Jautājumi, kuri skar personas pamattiesību regulējumu materiālo tiesību normu izpratnē un rada jaunas tiesiskās attiecības, ir pieņemami tikai pašam likumdevējam. Ministru kabinets, pašvaldības vai valsts institūcijas drīkst izdot ārējos normatīvos aktus, kuri regulētu konkrētos jautājumus, tikai gadījumos, ja likumā ir noteikts speciāls pilnvarojums.
4. Ministru kabinetam, izdodot ārējos normatīvos aktus, ir jāvadās no demokrātiskas valsts iekārtas principiem, kuri noteic tiesiskumu tiesību aktu pieņemšanas procesā. Turklāt tiesiskuma nodrošināšana ir jāsaista ar vispārējo Ministru kabinetam nodoto deleģēto likumdošanas funkciju mērķi – efektīvāka valsts varas īstenošana.
5. Satversmes tiesai nav jāvērtē valsts institūcijas izdotā ārējā normatīvā akta pamattiesību ierobežošanas kritēriji, ja pamattiesību ierobežošanas pilnvarojums nav noteikts ar likumu. Šāds vērtējums nav nepieciešams, jo ārējais normatīvais akts ir *ultra vires* – pārkāpis pilnvarojumu un regulējis likumdevēja kompetences jautājumus.
6. Vērtējot likumdevēja izdotā pilnvarojuma apjomu, ir jāvērtē paša likuma būtība un mērķis, kurā ir iekļauts šis pilnvarojums. Nav iespējams skatīt pilnvarojuma normu atrauti no likuma teksta.
7. Kompetence piešķir Ministru kabinetam izdot noteikumus, kuri ir kā palīgīdzekļi likuma īstenošanai, bet tie nevar tikt uzskatīti par patstāvīgiem konkrētā jautājuma regulējošiem tiesību aktiem.

8. Likumā „Par pašvaldībām” 43.panta 3.daļā ir noteikts - dome var pieņemt saistošos noteikumus arī, lai nodrošinātu pašvaldības autonomo funkciju un brīvprātīgo iniciatīvu izpildi. Tomēr šo pilnvarojumu nevar attiecināt uz šī paša panta 1.daļas minētajiem pašvaldības darbības virzieniem, tas nav uzskatāms kā palīginstrumentis gadījumā, ja pašvaldības vēlme regulēt kādu no tiesību jautājumiem neiekļaujas panta 1.daļas likumdevēja nodotajā pilnvarojumā.
9. Ultra vires doktrīna ne tikai aizsargā suverēna pamattiesību ievērošanu nacionālā līmenī varas institūciju kompetences pārkāpšanu gadījumā, bet arī realizē valsts demokrātiskuma un konstitucionālās identitātes saglabāšanu globālā līmenī – Eiropas Savienības tiesību aktu piemērošanas gadījumos.

IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. [b.a] *Ultra vires* doktrīna konstitucionālo tiesu praksē. Lietas ierosināšana Satversmes tiesā. Satversmes tiesas 2007.gada materiālu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
2. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zin. Vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
3. Latvijas Republikas Satversmes komentāri.VI nodaļa. Tiesa. VIII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013.
4. Latvijas Republikas Satversmes sapulces stenogrammas. 20.burtnīca. Rīga, 1921.
5. Latvijas Satversmes sapulces stenogrammas izvilks 1920-1922. Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana. IV sesijas 11.sēdes 12.20.1921. stenogramma. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2006.
6. Levits E. Normatīvo tiesību aktu demokrātiskā leģitimitācija un deleģētā likumdošana: teorētiskie pamati. Likums un Tiesības. 2002., Nr.9
7. Lēbers D.a., Bišers I. Ministru kabinets. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes IV nodaļai „Ministru kabinets”. Rīga: Tiesiskās informācijas centrs, 1998.
8. Pleps J. Satversmes iztulkošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2012.
9. Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004.
10. Stucka A. Par pašvaldību saistošajiem noteikumiem. Jurista Vārds, 2001.gada 2.jūlijs, Nr.21
11. Tieslietu ministrija. Informatīvais ziņojums par iepriekš Latvijas Republikas Satversmē noteiktā 81.panta piemērošanas praksi, TMZino_110509_, 2009.
12. Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisija. Par Saeimas apstiprinājuma nepieciešamību liela apjoma aizņēmumu saņemšanai. Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 20. janvāris, Nr. 10.
13. Borowski M. The Beginnings of Germany's Federal Constitutional Court, Ratio Juris. Vol. 16 No.2 June 2003.
14. Braun J. Einführung in die Rechtswissenschaft. 2. Aufl Tübingen: Mohr Siebeck, 2001.
15. De Andrade G.F. Comparative Constitutional Law. Judicial Review. Vol.3, University of Pennsylvania Journal of Constitutional Law, 2001.
16. Feldman D. Convention rights and substantive ultra vires. Oxford Portland Oregon: Hart Publishing, 2000.

17. Gudmundur. A. The Universal Declaration of Human Rights. A Commentary. Oslo: Scandinavian University press and Oxford: Oxford University Press, 1992.
18. H.W.R. Wade & C.F. Forsyth. Administrative Law 10th ed. Oxford: Oxford University Press, 2009.
19. Heun W. The Constitution of Germany, A Contextual Analysis, First Edition: Hart Publishing, 2010.
20. Kelsen H. General Theory of Law and State. Cambridge: Harvard University Press, 1945.
21. Kelzen H. La garantie juridictionnelle de la Constitution. Paris: Revue du droit publicē et de la sciene politigue en France, N. 2, 1928.
22. Nowak M. UN Covenanat on Civil and Political Rights. CCPR Commentary. 2nd ed. Kehl Strasbourg Arlington, VA:N.PEngel, 2005.
23. Rosenfeld M., Sajó A. The Oxford handbook of comparative constitutional law. Oxford, U.K.: Oxford University Press, 2012.
24. S.A. de Smith. Judicial review of Administrative Action 4th ed. London: Stevens 1980.
25. Sadurski W. Constitutional Justice, East and West, Kluwer Law International, The Netherlands, 2002.
26. Sajo A. Limiting Government. An Introduction to Constitutionalism. Budapest: Central European University Press, 1999.
27. Schlaich K., Koriototh S. Das Bundesverfassungsgerricht 8th ed.: Munich, CH Beck, 2010.
28. Schmitt C. Constitutional Theory. Durham and London: Duke University Press, 2008
29. Sweet A.S. Governing with Judges. Constitutional Politics in Europe. Oxford: Oxford University Press, 2000.
30. Sweet A.S. Why Europe Rejected American Judicial Review – and Why it May Not Matter. Yale Law School Faculty Scholarship Series. 1-1-2003, 2003.
31. Vakil Keli Darshan. Procedural Deviance of Delegated Legislation from Parent Act. SSRN June 22, 2011. Pieejams: <http://ssrn.com/abstract=1877247> [2015.gada.3.maijs]

Normatīvie akti

32. Latvijas Republikas Satversme. Likumu un valdības rīkojumu krājums, 1922. gada 7. augusts, Nr.12
33. Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē: LR 2007.gada 3.maija likums. Latvijas Vēstnesis. 2007. 17.maijs Nr.9.
34. Vācijas Federatīvās Republikas Pamatlikums. Pieejams: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/GG.htm#100> [2015.gada 11.maijs]

35. Polijas Republikas Konstitūcija. Pieejams:
<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm> [2015.gada 15.maijā]
36. Lietuvas Republikas Konstitūcija. Pieejams:
<http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Constitution.htm> [2015.gada 15.maijā]
37. Satversmes tiesas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. gada 14. jūnijs, Nr. 103.
38. Vācijas Federālās Konstitucionālās Tiesas likums. Pieejams:
<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/BVerfGG.htm> [2015.gada 11.maijs]
39. Elektroenerģijas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 25.maijs, Nr.82
40. Ministru kabineta iekārtas likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis. 2008.gada 28.maijs, Nr. 82
41. Par tiesu varu: LR likums. Latvijas Rpublikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1993. 14. janvāris, Nr.1.
42. Par nekustamā īpašuma nodokli: LR likums. Latvijas Vēstnesis,1997.gada 17.jūnijs, Nr.145/147
43. Par nodokļiem un nodevām: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1995.gada 18.februāris, Nr.26
44. Par Pašvaldībām: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1994.gada 24.maijs, Nr.61
45. Teritorijas attīstības plānošanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2011.gada 2.februāris, Nr.173
46. Ministru kabineta noteikumi Nr.221 Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā: MK noteikumi. Latvijas Vēstnesis, 2009.gada 10.marts, Nr.42
47. Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 10.marta noteikumos Nr.221 Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā: MK noteikumi. Latvijas Vēstnesis, 2014.gada 28.aprīlis Nr.82

Juridiskās prakses materiāli

48. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010.gada 29.marta spriedums lietā Nr. 3394/03 Medvedyev and others v. France Para. 80. Pieejams:
[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-97979#{"itemid":\["001-97979"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-97979#{) [2015.gada 15.maijs]
49. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 1998.gada 10.jūnija spriedums lietā Nr. 04-03(98)
Pieejams: [www.satv.tiesa.gov.lv/upload/04-03\(98\)](http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/04-03(98)) [2015.gada 20.aprīlis]
50. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 1999.gada 9.jūlija spriedums lietā Nr.04-03(99).
Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=19184> [2015.gada 10.maijs]

51. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 1999.gada 1.oktobra spriedums lietā Nr.03-05(99).
Pieejams: [http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/03-05\(99\).rtf](http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/03-05(99).rtf) [2015.gada 10.maijā]
52. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2000.gada 30.augusta spriedums lietā Nr.2000-03-01. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2000-03-01.rtf> [2015.gada 15.maijs]
53. Latvijas Satversmes tiesas 2001.gada 3.aprīļa spriedums lietā Nr.2000-07-0409. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2000-07-0409.rtf> [2015.gada 13.maijā]
54. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2002.gada 22.februāra spriedums lietā Nr. 2001-06-03. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2001-06-03.rtf> [2015.gada 10.maijā]
55. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003. gada 14. februāra sprieduma lietā Nr. 2002-14-04. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2002-14-04.rtf> [2015.gada 15.maijā]
56. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2004.gada 10.februāra spriedums lietā Nr.2003-16-05. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2003-16-05.rtf> [2015.gada 15.maijā]
57. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2004.gada 9.marta spriedums lietā Nr. 2003-16-05. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2003-16-05.rtf> [2015.gada 15.maijs]
58. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005.gada 21.novembra spriedums lietā Nr.2005-03-0306. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2005-03-0306.htm [2015.gada 3.maijs]
59. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005.gada 16.decembra spriedums lietā Nr.2005-12-0103. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2005-12-0103.rtf> [2015.gada 13.maijs]
60. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2007.gada 26.aprīļa spriedums lietā Nr.2006-38-03. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/Spriedums_2006_38_03.htm [2015.gada 13.maijs]
61. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2007.gada 9.oktobra spriedums lietā Nr.2007-04-03. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2007_04_03.htm [2015.gada 3.maijs]
62. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008.gada 16.decembra spriedums lietā Nr. 2008-09-0106. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2008-09-0106.htm [2015.gada 13.maijā]
63. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010. gada 27. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-12-03. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2010-12-03.htm [2015.gada 13.maijs]
64. Latvijas Satversmes tiesas 2011.gada 11.janvāra spriedums lietā Nr.2010-40-03. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2010_40_03.htm [2015.gada 13.maijs]

65. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2014.gada 12.decembra spriedums lietā Nr.2013-21-03 Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums-2013-21-03.pdf> [2015.gada 1.maijs]
66. Senāta Administratīvā departamenta 1920. gada 21. oktobra spriedums Nr. 23. Latvijas Senāta spriedumi (1918 – 1940). 2. sējums. Senāta Administratīvā departamenta spriedumi (1920 – 1925). Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, Senatora Augusta Lēbera fonds, 1997.
67. Senāta Administratīvā departamenta 1921. gada 26. janvāra spriedums Nr. 2. Latvijas Senāta spriedumi (1918 – 1940). 2. sējums. Senāta Administratīvā departamenta spriedumi (1920 – 1925). Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, Senatora Augusta Lēbera fonds, 1997.
68. Lietuvas Republikas Konstitucionālās tiesas 1999. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 16/98. Pieejams: <http://lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta937/content> [2015.gada 13.maijs]
69. Lietuvas Republikas Konstitucionālās tiesas spriedums lietā Nr. 45/01-12/03-15/03-24/03. Pieejams: <http://www.lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1205/content> [2015.gada 15.maijā]
70. ASV Augstākās tiesas spriedums lietā: Nr. 5 U.S. 137 (Cranch). Pieejams: <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=5&invol=137> [2015.gada 1.maijs]
71. Lordu palātas spriedums lietā: Nr. 1874-75 L.R. 7 H.L. 653 Ashbury Railway Carriage and Iron Company Ltd. v. Riche. Pieejams: <http://oxcheps.new.ox.ac.uk/new/casebook/cases/Cases%20Chapter%205/Ashbury%20Railway%20Carriage%20Co%20v%20Riche.doc> [2015.gada 1.maijs]
72. Vācijas Federālās Konstitucionālās Tiesas spriedums lietā: 2 BvR 2134/92, Pieejams: http://www.judicialstudies.unr.edu/JS_Summer09/JSP_Week_1/German%20ConstCourt%20Maastricht.pdf [2015.gada 11.maijā]
73. Vācijas Federālās Konstitucionālās Tiesas spriedums lietā Nr. BVerfGE 37, 271 [1974]. Pieejams: http://www.utexas.edu/law/academics/centers/transnational/work_new/german/case.php?id=588 [2015.gada 11.maijā]
74. Vācijas Federālās Konstitucionālās Tiesas spriedums lietā Nr. 2 BvR 2134/92, Pieejams: http://www.judicialstudies.unr.edu/JS_Summer09/JSP_Week_1/German%20ConstCourt%20Maastricht.pdf [2015.gada 11.maijā]
75. Vācijas Federālās Konstitucionālās Tiesas spriedums lietā Nr. 2 BvE 2/08, Pieejams: http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2009/06/es20090630_2bve000208en.html [2015.gada 11.maijā]

76. Čehijas konstitucionālās tiesas spriedums lietā: Nr. PL US 5/12 Slovak Pensions, Pieejams:http://www.usoud.cz/en/decisions/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=37&cHash=f5c96e0e4789a7fc3b2eecaca01bc6b3 [2015.gada 15.aprīlī]
77. Polijas Konstitucionālā tribunāla 2005.gada 27.aprīļa spriedums lietā Nr. P1/05. Pieejams: http://trybunal.gov.pl/fileadmin/content/omowienia/P_1_05_full_GB.pdf [2015.gada 15.maijā]
78. Polijas Konstitucionālā tribunāla 2005.gada 11.maija spriedums lietā Nr. K18/04. Pieejams: http://trybunal.gov.pl/fileadmin/content/omowienia/K_18_04_GB.pdf [2015.gada 15.maijā]
79. Polijas Konstitucionālā tribunāla 2010.gada 24.novembra spriedums lietā Nr. K32/09. Pieejams: http://trybunal.gov.pl/uploads/media/SiM_LI_EN_calosc.pdf [2015.gada 15.maijā]
80. Polijas Konstitucionālā tribunāla 2013.gada 5.marta spriedums lietā Nr. U2/11. Pieejams: <http://trybunal.gov.pl/en/news/press-releases/after-the-hearing/art/5707-obowiazek-oskarzonego-poddania-sie-badaniom-zastosowanie-srodkow-przymusu-asysta-przy-badaniu/> [2015.gada 15.maijā]

Bakalaura darbs „*Ultra vires* doktrīna konstitucionālajā tiesvedībā” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Kristiāna Viļuma

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai:

Vadītāja: Asoc. prof., dr. iur. Anita Rodiņa

Recenzente: Asoc. prof., dr. iur. Annija Kārklīņa

Darbs iesniegts Valststiesību zinātņu katedrā 27.05.2014.

Dekāna pilnvarotā persona:

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē 03.05.2015.

Komisijas sekretārs/e: